

T.C. ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
MEKANSAL PLANLAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**ADİYAMAN-ŞANLIURFA-
DİYARBAKIR
PLANLAMA BÖLGESİ**

**1/100.000 ÖLÇEKLİ
ÇEVRE DÜZENİ PLANI**

PLAN AÇIKLAMA RAPORU

ADİYAMAN – ŞANLIURFA – DİYARBAKIR PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI PLAN AÇIKLAMA RAPORU

1. GİRİŞ	1
2. PLANLAMA VİZYONU	2
2.1. AMAÇ	2
2.2. KAPSAM	2
2.2. HEDEFLER ve STRATEJİLER	2
2.2.1. Çevresel Hedefler ve Stratejiler	2
2.2.2. Ekonomik Hedefler	4
2.2.3. Sosyal Hedefler	5
2.2.4. Mekansal Hedefler	6
3. PLANLAMA BÖLGESİNİN GENEL TANITIMI	8
4. PLANLAMA YAKLAŞIMININ ANA HATLARI	12
4.1. GENEL YAKLAŞIM ve TEMEL İLKELER	12
4.2. PLANLAMA KARARLARINI YÖNLENDİREN TEMEL VERİLER	14
4.2.1. Strateji Planları	14
4.2.1.1. GAP Kapsamında Hazırlanan Planlar (1989-2012)	14
4.2.1.2. Ulusal Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)	19
4.2.1.3. GAP Turizm Envanteri ve Turizm Gelişim Planı	20
4.2.1.4. Türkiye Turizm Stratejisi (2007-2023)	21
4.2.1.5. Bölge Planları	21
4.2.1.6. İl Strateji Planları	27
4.2.2. Fiziksel Planlar	27
4.2.3. Merkezi Yerleşim Yerleri	28
4.2.4. Koruma Alanları	30
4.2.4.1. Statülü Alanlar	30
4.2.4.2. Statüsüz Alanlar	30
4.2.5. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri	30
5. PLANLAMA VİZYONU	31
5.1. BÖLGESEL KADEMELENME	31
5.2. İSTİHDAMA YÖNELİK KABULLER ve SEKTÖREL GELİŞİM MERKEZLERİ	34
5.3. NÜFUS KABULLERİ	39
6. GENEL ARAZİ KULLANIM KARARLARI	44
6.1. ULAŞIM KARARLARI	46
6.1.1. Karayolu Ulaşımı	46
6.1.2. Demiryolu Ulaşımı	48
6.1.3. Havayolu Ulaşımı	49
6.1.4. Turizm Destekleme Amaçlı Tur Güzergahları	49
6.2. KULLANIM ALANLARI	52
6.2.1. YERLEŞME ALANLARI	52
6.2.1.1. Kentsel Yerleşme Alanları	52
6.2.1.2. Kırsal Yerleşme Alanları	52
6.2.1.3. Yaylalık Alanlar	52
6.2.2. ÇALIŞMA ALANLARI	53
6.2.2.1. Büyük Alan Gerektiren Kamu Kuruluş Alanları	53

6.2.2.2. Konut Dışı Kentsel Çalışma Alanları.....	53
6.2.2.3. Organize Sanayi Bölgeleri	53
6.2.2.4. Sanayi Alanları	54
6.2.2.5. Depolama Alanları	54
6.2.2.6. Küçük Sanayi Sitesi Alanları	55
6.2.2.7. Organize Tarım ve Hayvancılık Alanları	55
6.2.2.8. Lojistik Merkez Alanları	55
6.2.2.9. Askeri Alanlar ve Güvenlik Bölgeleri.....	56
6.2.3. TURİZM ALANLARI	56
6.2.3.1. Turizm Tesis Alanları.....	56
6.2.3.2. Günübürlük Tesis Alanları.....	57
6.2.3.3. Termal Turizm Alanları	58
6.2.3.4. Eko-Turizm Alanları	58
6.2.3.5. Kamping Alanları.....	58
6.2.3.6. Kış Sporları ve Kayak Merkezleri Mekanik Tesis Alanları	58
6.2.3.7. Tur Güzergahları Turizm Tesis Alanları.....	58
6.2.4. ÖZEL KANUNLARA TABİ ALANLAR.....	59
6.2.4.1. Sit Alanları	59
6.2.4.2. Sulak Alanlar.....	59
6.2.4.3. Milli Parklar	60
6.2.4.4. Tabiat Parkı ve Tabiatı Koruma Alanları	60
6.2.4.5. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları.....	60
6.2.4.6. Avlaklar.....	60
6.2.4.7. Mesire Yerleri	60
6.2.4.8. Biyolojik Öneme Sahip Alanlar	60
6.2.5. ÖZEL PLANLAMA ve PROJE ALANLARI	61
6.2.6. SOSYAL VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARI.....	62
6.2.6.1. Büyük Kentsel Yeşil Alanlar / Bölge Parkları	62
6.2.6.2. Üniversite Alanları	62
6.2.6.3. Temalı Park / Fuar Alanları, Kongre ve Sergi Merkezleri	63
6.2.6.4. Doğalgaz ve Petrol Boru Hatları	63
6.2.6.5. Enerji İletim Hatları	63
6.2.6.6. Katı Atık Bertaraf ve Depolama Alanları	63
6.2.6.7. Arıtma Tesis Alanları	63
6.3. YERLEŞİM DIŞI ALANLAR.....	64
6.3.1. TARIM ALANLARI.....	64
6.3.1.1. Ceylanpınar TİGEM Arazisi	64
6.3.1.2. Tarıma Kazandırılacak Alanlar	64
6.3.2. ORMAN ALANLARI.....	64
6.3.3. AĞAÇLANDIRILACAK ALANLAR	65
6.3.4. DOĞAL VE EKOLOJİK YAPISI KORUNACAK ALANLAR.....	65
6.3.5. ÇAYIR ve MERA ALANLARI.....	65
6.3.6. SU TOPLAMA HAVZALARI VE KORUMA KUŞAKLARI.....	65
7. PLANIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİ DENETLEMeye YÖNELİK ÖRGÜTSEL KARARLAR.....	66
7.1. Merkezi Yönetim.....	66
7.2. Yerel Yönetimler.....	66
7.3. Sivil İnisiyatif.....	66
7.4. Planın İzlenmesi, Denetimi, Güncel ve Geçerli Tutulması.....	67

8. GENEL DEĞERLENDİRME ve ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	68
---	----

1. GİRİŞ

Bölgesel kalkınma anlayışı ile ilişkilendirilen *sürdürülebilir gelişme* kavramının, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda önemle vurgulanması, bütüncül planlama yaklaşımının gerekliliği ve öneminin Türkiye gündemine yerleşmesine neden olmuştur. Söz konusu Kalkınma Planı'nda “ülke coğrafyasında ve farklı kesimler arasında dengeli bir gelişme sağlanması hedefi, ülke ekonomisi için hedef alınan yüksek bir kalkınma hızı kadar önemli görülmektedir. Dengeli gelişme amacı doğrultusunda alınması gereken tedbirlerin ve uygulanacak politikaların beşeri ve fiziki kaynakların dağılım deseni ile tutarlı olması ve kamu yatırımlarının dağılımında ekonomik coğrafyanın, bölgesel gelişmenin ve sosyal faydanın dikkate alınması, kısaca; mekan ve sosyal yapı ile ilişkinin sağlanması önemle belirtilen hedefler arasında yer almaktadır”.¹

“İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, Avrupa Birliği'ne üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” hedefi ve vizyonu çerçevesinde hazırlanmış olan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ise, hızlı nüfus artışı ve sanayileşme sürecinin, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerinde önemli bir baskı unsuru olmaya devam ettiği; doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki karmaşasının da buna eklenmesi ile çevrenin korunması ve üretim sürecinin olumsuz etkilendiği belirtilmektedir. Ayrıca, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın “sadece kamu kesimi için değil, toplumun geneli için uzun vadeli bir perspektif ve hedef birliği sağlamaya hizmet edeceği; bu çerçevede, kamu kesimi ile özel kesim ve sivil toplum arasında iletişime ve ortak hedeflere dönük işbirliğine katkıda bulunacağı; böylece, tüm kesimlerin sahiplenmesiyle, toplumsal potansiyelimizin tamamının harekete geçirildiği bir ortamda, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırarak, kapsayıcı bir kalkınma süreci çerçevesinde halkımızın yaşam kalitesinin artırılacağı” ifade edilmektedir.²

1/100.000 ölçekli çevre düzeni planları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma ve Dokuzuncu Kalkınma Planları'nda belirlenen bu ana hedeflere ulaşma amacının bir parçası olarak, bölge ya da havza bazından belirlenen planlama bölgelerinde, koruma-kullanma dengesini sağlayacak ana arazi kullanımı ve strateji kararlarının verilmesine olanak sağlayan; ayrıca planlama bölgesindeki tüm sosyal aktörlerin plana katılımını ve sahiplenmesini amaçlayan bir planlama yaklaşımı içermektedir.

¹ D.P.T (2003), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.

² D.P.T – Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).

2. PLANLAMA VİZYONU

2.1. AMAÇ

“1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Yapımı Danışmanlık Hizmet Alımı İşine Ait Teknik Şartname” doğrultusunda, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) veri tabanı ile ilişkilendirilerek ve 2040 yılı hedef alınarak hazırlanan “Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı”nın amacı, planlama sınırları içindeki kentsel ve kırsal yerleşmelerin, konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi mekansal, sektörel ve altyapı gereksinimlerinin, gelecek nesillere aktarılması gereken doğal ve kültürel ana kaynak değerleriyle koruma-kullanma dengesinin kurularak sürdürüldüğü fiziki plan kararlarının üretilmesidir.

2.2. KAPSAM

Bu plan, Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır il sınırlarının bütünü ve bu planın onama sınırları içinde, planın amacına yönelik planlama hedeflerini, alt ölçekli planlara esas olacak ana ulaşım ve mekansal planlama kararları ile sektörel gelişme önerilerini kapsamaktadır. Bu plan, plan açıklama raporu ve plan hükümleri ile bir bütündür.

2.2. HEDEFLER ve STRATEJİLER

2.2.1. Çevresel Hedefler ve Stratejiler

- Bölgenin ana kaynak değerlerini oluşturan tarım arazilerinin korunması.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ve 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu’na tabii tarım arazilerine ilişkin farklı plan hükümleri oluşturulmuştur.
- Konut ve sektörel amaçlı mekansal gelişmeler için ayrılan alanların yerleşime açılabilmesi için alt ölçekli planlarda (çevre düzeni planları ya da imar planlarında), ölçeğin gerektirdiği detayda ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınması gerektiği yönünde plan hükmü oluşturulmuştur.

- Mera arazilerinin mutlak korunması.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Mera arazilerinin 4342 sayılı Mera Kanunu ve ilgili yönetmelikler kapsamında korunması plan hükümlerinde belirtilmiştir.

▪ Bölgede oldukça az olan orman alanlarının mutlak korunması.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Orman alanlarının 6831 sayılı Orman Kanunu ve ilgili yönetmelikler kapsamında korunması plan hükümlerinde belirtilmiştir.

▪ Yeraltı ve yerüstü sularının korunması ve su kirliliğinin önlenmesi.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Su kaynaklarının ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda korunmasına yönelik plan hükümleri geliştirilmiştir.
- Plan ölçeğinde gösterilebilecek tüm su kaynakları plana işlenmiştir.
- Statü verilerek koruma altına alınmış su kaynakları ile koruma kuşakları plana işlenmiş ve mekansal plan kararları bu bölgeler için verilen koşullara uygun olarak belirlenmiştir.
- Nehir kıyı kenar çizgisi tespitlerinin en kısa sürede yapılması yönünde plan hükmü oluşturulmuştur.

▪ Flora ve faunanın korunması.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Flora ve fauna açısından önemli alanların ulusal mevzuat ve taraf olunan uluslararası sözleşmeler doğrultusunda korunması ve planlanmasına yönelik plan hükümleri geliştirilmiştir.
- Statü verilerek koruma altına alınmış alanlar, milli parklar, tabiat parkları, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, sulak alanlar vb. ile varsa, bu alanlar için onaylanmış olan planlar plana işlenmiştir.
- Statü verilerek koruma altına alınmamış olmakla birlikte, ekolojik açıdan önem taşıyan alanlar belirlenmiş ve plan kararları bu alanların korunmasına yönelik olarak üretilmiştir.

▪ Çevre kirliliğinin önlenmesi.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Çevresel kirliliği önleyici her türlü tedbirin 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikleri çerçevesinde ilgili idarelerce alınması gerektiği plan hükümlerinde belirtilmiştir.

- Katı atıkların düzenli toplanması ve bertarafının mevzuatlara uygun olarak yapılması; toplu arıtma sistemlerinin desteklenmesi konusunda plan hükümleri oluşturulmuştur. Mevcut ve ÇED olumlu kararı alınmış olan bu tür teknik altyapı tesisleri plana işlenmiştir.
- Sanayi tesislerinin çevresel etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla yer seçimi yapılmış organize sanayi bölgeleri yanı sıra gerekli yerlerde sanayi alanları planlanmış, münferit sanayi alanlarının tesislerin ekonomik ömrü doluncaya kadar bu kullanımda kalması ve yeni oluşacak sanayi tesislerinin bu alanlara yönlendirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, sanayi alanlarındaki yapılaşmaların Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği hükümlerine uygun olarak yapılaşması plan hükmüne bağlanmıştır.
- Yerseçimleri komisyon kararlarına bağlı olan, gelecekte oluşabilecek yeni yatırımların gerçekleştirilmesi Bakanlığın uygun görüşüne bağlanmıştır.
- Madencilik faaliyetlerinin ÇED Yönetmeliği ve diğer mevzuat hükümleri doğrultusunda yapılması; birinci sınıf gayrisihhi müessese kapsamına giren maden üretim faaliyetlerin ve bu faaliyetlere dayalı üretim yapan tesislerin etrafında sağlık koruma bandı bırakılması zorunluluğu plan hükümlerinde belirlenmiştir.
- Doğal enerji kaynaklarının korunması ve kullanılması.

Bu doğrultuda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Enerji kaynak alanlarının “5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun” çerçevesinde korunması yönünde plan hükmü oluşturulmuştur.

2.2.2. Ekonomik Hedefler

- Planlama Bölgesi'nin bir bütün olarak değerlendirilmesi, kalkındırılması ve kaynak israfının önlenmesi.
- Mevcut ve potansiyel kaynakların katma değer yaratacak şekilde, organize olarak değerlendirilmesi.
- Ekonomik gelişimin bölgeler arası dengesizliği ortadan kaldıracak şekilde desteklenmesi.
- Planlama Bölgesi'ndeki işsizlik oranlarının artırılması.

Bu hedefler doğrultusunda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Ekonomik gelişimi yönlendirecek planlama kararları, Planlama Bölgesi bir bütün olarak ele alınarak, illeri kapsayan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) olmak

üzere, bölge ya da illeri kapsayan diğer üst ölçekli strateji planlarındaki kararlar çerçevesinde alınmıştır.

- Planlama Bölgesi'ndeki kentsel ve kırsal yerleşimlerin mevcut ekonomik faaliyetleri ve kaynakları tespit edilerek, ekonomik gelişme potansiyellerine uygun çalışma alanı önerileri getirilmiştir.
- Kaynak israfının önlenmesi ve oluşacak tesislerin randımanlı çalışabilmesi amacıyla, tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri ile bu sektörlerle bağlı alt faaliyet kollarındaki sektörlerde uzmanlaşacak alt merkezlerin oluşturulmuştur.
- Tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin eşgüdüm halinde gelişmesini sağlayacak ve bölgesel olarak kullanılabilir tesis alanları planlanmıştır.
- Bitkisel ve hayvansal ürünlerin veriminin artırılması ve katma değer yaratacak şekilde desteklenmesi amacıyla, "organize tarım alanları" planlanmıştır.
- Yerleşimi yapılmış organize sanayi alanları dışında, çevresel kirliliğin de önlenmesi amacıyla, sanayi tesislerinin belirli bölgelerde yapılmasına yönelik plan kararları oluşturulmuştur.
- Turizm potansiyelleri irdelenmiş, kırsal yerleşmelerin ekonomilerinde önemli rol oynayacak, yayla turizmi, eko-turizm gibi kullanım kararları üretilmiştir.
- Turizmin desteklenmesi amacıyla, tur güzergahları belirlenmiş ve bu güzergahlar üzerinde otel ya da günübirlik tesis yapılmasını destekleyecek plan hükümleri geliştirilmiştir.

2.2.3. Sosyal Hedefler

- Planlama Bölgesi'ndeki halkın yaşam standartlarının yükseltilmesi; göç olgusunu azaltılması.

Bu hedefler doğrultusunda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Kentsel ve kırsal yerleşmelerde yer alacak sosyal ve teknik altyapı alanlarının, alt ölçekli planlarda dengeli ve fonksiyonel olarak dağılımının 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde belirtilen standartlar yapılmasına ilişkin plan hükmü yazılmıştır.
- Kentsel ve kırsal yerleşim alanları içinde yer alabilecek sağlık, eğitim, kentsel yeşil alanları vb. gibi sosyal donatı alanlarının, ihtiyaç olması durumunda Bakanlığın uygun görüşüne tabi olmak koşuluyla bu alanların dışında da yapılabileceği yönünde plan hükmü geliştirilmiştir.

- Yerel halkın bulunduğu yerde çalışma olanaklarının artırılması ve göçün önlenmesi amacıyla tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde yeni çalışma alanları planlanmıştır.

2.2.4. Mekansal Hedefler

- Bölgedeki gelişme potansiyelleri ile çevresel ve yerel dinamikler çerçevesinde yerleşmeler arasında kademelenmenin sağlanması. ,

Bu hedefler doğrultusunda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Plan kapsamında tüm kentsel ve kırsal yerleşimlerin kendi içinde gelişmelerinin desteklenmesinin yanı sıra bölgesel hizmet sunumlarına kolay erişimin sağlanması amacıyla bölgesel merkezler yaratacak plan kararları üretilmiştir.

- Ulaşılabilirliğin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi.

Bu hedefler doğrultusunda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Mevcut ve proje halindeki karayolu, otoyol, il ve köy yolları derecelerine göre plana işlenmiştir. Kentsel ve kırsal yerleşimleri birbirine bağlayan tüm yollar planda gösterilmiştir. Karayolu ulaşımını destekleyecek yeni güzergah önerileri getirilmiştir.
- Atatürk Baraj Gölü nedeniyle Şanlıurfa ve Diyarbakır ile ulaşım bağlantıları zayıflayan Adıyaman'ın ulaşılabilirliğini desteklemek amacıyla baraj gölü üzerinden feribotlu geçiş yanı sıra köprülü geçiş desteklenmiştir.
- Ana ulaşım akslarındaki transit trafiğin ve kent içlerindeki trafik yoğunluğunun rahatlatılması amacıyla çevre yolu güzergahları önerilmiştir.
- Mevcut ve proje halindeki demiryolu güzergahları plana işlenmiştir. Mevcut demiryolu güzergahlarının birbirleriyle ilişkilendirilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda öneriler geliştirilmiştir.
- Hafif raylı sistem önerileri geliştirilmiştir.
- Mevcut havaalanları planda gösterilmiş; Diyarbakır Havaalanı'nın kent dışına taşınması desteklenerek, öneri alan planda gösterilmiştir.

- Plansız kentleşmenin ve plansız yapılaşmadan kaynaklanan çevre sorunlarının önlenmesi; alt ölçekli planları yönlendirecek temel kullanım kararları ve stratejilerin belirlenmesi.

Bu hedefler doğrultusunda aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- Bu planın onayından önce düzensizolarak yapılaşmış alanların çevreye olabilecek zararlarının azaltılması, sıhhileştirilmesi ve yenilenmesi konusunda plan hükmü geliştirilmiştir.
- Bu planın mevzuata aykırı yapılaşmalar için hak oluşturmadığı, bu tür yapılaşmalar için mevzuat uyarınca ilgili idarelerce işlem yapılacağı plan hükmünde belirtilmiştir.
- Nazım imar planlarının bütüncül, uygulama imar planlarının ise etaplar halinde yapılabileceğine ilişkin plan hükmü geliştirilmiştir.
- Alt ölçekli planlarda ölçeğin gerektirdiği kurum görüşlerinin alınması ve jeolojik etütlerin yapılmasına ilişkin plan hükmü getirilmiştir.
- Planlama Bölgesi'nin tamamında yer alan kullanımlara ilişkin uygulama hükümleri belirlenmiştir.
- Kentsel yerleşimler (ilçe ve belde merkezleri) için kentsel nüfus, ilçeler bazında ise, kırsal nüfus kabulleri kabulleri yapılmış, alt ölçekli planların bu kabuller çerçevesinde yapılması gerektiği plan hükmüne bağlanmıştır.

3. PLANLAMA BÖLGESİNİN GENEL TANITIMI

Planlama Bölgesi'ni oluşturan Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Kuzey ve doğuda, Doğu Anadolu Bölgesi, batıda Akdeniz Bölgesi ve güneyde ise, Suriye ile çevrili olan Planlama Bölgesi, Mardin, Batman, Muş, Bingöl, Elazığ, Malatya, Gaziantep ve Kahramanmaraş illeriyle komşudur.

Planlama Bölgesi, Fırat ve Dicle Havzaları içinde kalmaktadır. Toplam yüzölçümü, göllerin dahil olmadığı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verisine göre, 40.856 km². olup, Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %5,3'ünü oluşturmaktadır. İllerin yüzölçümleri, Adıyaman 7.033, Şanlıurfa 18.765, Diyarbakır 15.058 km². olarak dağılmaktadır.

Planlama Bölgesi'nde, 2011 yılı verilerine göre, 37 ilçe, 83 belde (belediye-kentsel yerleşim) ve 2.377 köy (kırsal yerleşim) bulunmaktadır. İdari birimlerin ilçelere göre dağılımı, Adıyaman'da 9 ilçe, 28 belde ve 427 köy; Şanlıurfa'da 11 ilçe, 26 belde ve 1.150³ köy; Diyarbakır'da 17 ilçe, 29 belde ve 800 köy, şeklindedir.

Planlama Bölgesi'nde, 2010 yılı verilerine göre, kentsel nüfus⁴ 2.538.261 (%67,1), kırsal nüfus 1.245.003 (%32,9) olmak üzere, toplam nüfus 3.783.264 kişidir. Nüfusların illere göre dağılımı; Adıyaman'da kentsel 392.574 (%66,4), kırsal 198.361 (%33,6); Şanlıurfa'da kentsel 1.021.382 (%61,4), kırsal 641.989 (%38,6); Diyarbakır'da kentsel 1.124.261 (%67,1), kırsal 404.653 (%26,5), şeklindedir.

Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır, aynı coğrafi bölge ve havzalar içinde bulunmasının yanı sıra, Türkiye'deki diğer iki önemli bölgeleme stratejileri kapsamında birbirleriyle uzun yıllardır etkileşim halinde olan illerdir. Bunlardan ilki, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenen, "İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması"⁵; diğeri ve en önemlisi ise, "Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)"dir. Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri, ayrıca, 17 Ekim 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2010/966 sayılı 2011 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı'nda "kalkınmada birinci derece öncelikli yöreler" listesinde de yer almaktadır.

"İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması", ana bölgelerden oluşan 12 adet "Düzen-1", alt bölgelerden oluşan 26 adet "Düzen-2" ve illerden oluşan 81 adet "Düzen-3" sınıflaması

³ Merkez ilçeye bağlı, "Bağış, Keserdere ve Armağanlı" adları ile üç adet bağımsız köy ilanı 27.05.2011 tarih 27946 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁴ TÜİK kategorisinden farklı olarak, belde nüfusları da kentsel nüfusa dahil edilmiştir.

⁵ Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyum süreci doğrultusunda, 2002/4720 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türkiye İstatistik Enstitüsü tarafından üç ayrı düzeyde belirlenmiştir. İstatistik bölgelerin tanımlanmasında kullanılan temel faktörler; nüfus, coğrafya, bölgesel kalkınma planları, temel istatistik göstergeler ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasıdır.

şeklinde. Bu kapsamda, Düzey-1 Bölgeleri'nden "TRC Güneydoğu Anadolu Bölgesi", tamamen GAP kapsamındaki illerden (*Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Batman, Siirt, Şırnak*) oluşmaktadır. Düzey-2 sınıflamasında ise, Planlama Bölgesi iki farklı bölge kapsamında kalmaktadır. Bu bölgelerden biri, "TRC1 Gaziantep Alt Bölgesi", diğeri ise, "TRC2 Şanlıurfa Alt Bölgesi"dir. Planlama Bölgesi'ndeki illerden, Adıyaman, Gaziantep ve Kilis ile birlikte "Gaziantep Alt Bölgesi"nde yer almakta iken; Şanlıurfa ve Diyarbakır, "Şanlıurfa Alt Bölgesi"ni oluşturmaktadır.

"Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)", Fırat ve Dicle Havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerini kapsayan; temel hedefi, bölgenin zengin su ve toprak kaynaklarının değerlendirilmesiyle, bölge halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak; kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile kurgulanan bölgesel bir kalkınma projesidir.

GAP Bölgesi alanı, ülke genelinde ekonomik olarak sulanabilir alanların %20'sini, Planlama Bölgesi'nin de içinde bulunduğu Fırat-Dicle Havzası ile birlikte Türkiye'nin toplam su potansiyelinin %28'ini oluşturmaktadır. Planlama Bölgesi'ni oluşturan üç il, dokuz ilden oluşan GAP Bölgesi'nin, alansal olarak yaklaşık %55'i; nüfus olarak ise yaklaşık %50'si olmak üzere, önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Planlama Bölgesi'nin, GAP kapsamındaki stratejik önemi ise, GAP'a endeksli yaşanan gelişme eğilimleri olmuştur.

Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır, ekonomik ve mekansal gelişimleri ve etkileşimleri, GAP'ın başladığı 1989 yılından itibaren, GAP Bölgesi için belirlenen temel vizyon, "tarıma dayalı ihracat üssü" çerçevesinde şekillenmiş örnek illerdir. Bilindiği gibi, GAP'ın lokomotifi "tarım", motor gücü ise, "sulama" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalar ve GAP'ın günümüzdeki gerçekleşme düzeyi dikkate alındığında, Planlama Bölgesi'nde, Atatürk Barajı'nın yer aldığı iki ilden biri olan ve ilk büyük arazi toplulaştırmalarının yapıldığı Harran ile Ceylanpınar Ovaları'na sahip olan Şanlıurfa ili, "GAP'ın can damarı" durumuna gelmiştir.

Şanlıurfa, Planlama Bölgesi'nin güneyinde olup, batıda Gaziantep, doğuda Mardin, kuzeydoğuda Diyarbakır, kuzeybatıda Adıyaman illeri ve güneyde Suriye ile komşudur. Ekonomik ve sosyal açıdan ağırlıklı olarak Gaziantep ve Diyarbakır ili ile etkileşim içindedir. Mardin de Şanlıurfa'yı etkileyen bir diğer önemli ildir. Ayrıca, ilin Suriye ile de önemli ilişkileri oluşmuştur. İlde Akçakale, Ceylanpınar ve Mürşitpınar olmak üzere üç sınır kapısı bulunmaktadır. Akçakale'deki kapı halen ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından kullanılan sınır kapısı konumundadır.

Şanlıurfa, GAP uygulamalarından en fazla yararlanan; buna bağlı olarak 1989 yılından günümüze, ekonomik ve mekansal gelişimi olumlu örnek oluşturacak şekilde değişen bir il olmuştur. Verimli ovaların sulama projeleri ile desteklenmesi sonucunda, ürün deseni ve tarımda verimlilik artmış, tarımsal sanayi gelişmiş; GAP yatırımlarının, özellikle Atatürk Barajı'nın ortaya çıkması ile gelişen "GAP Turizmi"nin, inanç ve kültür turizmi ile entegre edilmesiyle turizm sektörü canlanmıştır. Ayrıca, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın ilde olması da kamu ve özel kurumlar ile sivil toplum örgütlerine dayalı hizmetler sektörünün gelişmesinde etkin rol oynamıştır. Özetle, GAP kapsamında, Diyarbakır ve Gaziantep illeri ile birlikte "cazibe merkezi" olarak belirlenen Şanlıurfa'daki gelişmeler bölgenin kalkınmasında kritik etkenin sulama olduğunu ve çok yönlü gelişmenin, ancak geniş alanların sulamaya açılması ve sulamayı tamamlayıcı önlemlerin (arazi toplulaştırma, tarla içi geliştirme hizmetleri) alınmasıyla önemli bir ivme kazanabileceğini göstermiştir.

Adıyaman, Planlama Bölgesi'nin kuzeybatısında bulunmakta olup, batıda Kahramanmaraş, güneyde Gaziantep, güneydoğuda Şanlıurfa, doğuda Diyarbakır ve kuzeyde Malatya illeri ile komşudur. Ekonomik ve sosyal açıdan ağırlıklı olarak Gaziantep ili ile etkileşim içindedir. Şanlıurfa da, Adıyaman'ı etkileyen bir diğer önemli ildir. Adıyaman, Fırat Nehri boyunca yer alan verimli tarım toprakları büyük oranda Atatürk Barajı altında kalmış bir ildir. İlin genel arazi yapısının dalgalı ve su kaynaklarına göre yüksek olması, cazibeli sulamanın yapılamaması da Adıyaman için önemli bir dezavantaj oluşturmuştur. Terfilili sulamanın gerekmesi, ilin sulama konusunda istediği oranda yatırım alamamasına neden olmuştur. Dolayısıyla, Adıyaman, GAP'ın iki önemli amacı olan "tarım ve sulama"dan beklenen düzeyde faydalanamamıştır. Buna ilaveten, Atatürk Barajı ile birlikte, Şanlıurfa ve Diyarbakır ile olan karayolu ulaşımının kesilmiş; turizm sektöründe en önemli potansiyeli olan Nemrut'un yarattığı turistik konaklama pazarına Malatya ilinin de ağırlıklı olarak girmiş ve GAP'ın cazibe merkezlerinden biri olan Gaziantep gibi, bölgesel bir merkezin etkisi altında kalmış olması, Adıyaman'ın GAP ile başlayan süreç içinde beklenen gelişme düzeyini yakalayamamasına neden olmuştur. Özetle, daha çok kendi olanakları ile gelişim göstermiş olan Adıyaman, Planlama Bölgesi'ndeki iller arasında görece dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır.

Diyarbakır, Planlama Bölgesi'nin kuzeydoğusunda olup, batıda Adıyaman ve Şanlıurfa, doğuda Batman, kuzeyde Elazığ ve Bingöl ve güneyde Mardin ile komşudur. Ekonomik ve sosyal açıdan ağırlıklı olarak Şanlıurfa, Elazığ ve Mardin illeri ile etkileşim içindedir. Diyarbakır ili de, günümüze kadar GAP'ın iki önemli amacı olan "tarım ve sulama"dan beklenen düzeyde faydalanamamış bir ildir. Planlı sulama projelerinin büyük kısmı uygulamaya geçirilememiştir. Bununla birlikte, Diyarbakır ili, 1993 yılında "büyükşehir" statüsü kazanması; GAP'ın yanı sıra Bakanlar Kurulu Kararı ile "büyüme kutbu işlevi görecek ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 cazibe merkezi"nden biri ve

ayrıca, 2008 yılında “Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı” kapsamında “Pilot Bölge”⁶ olarak seçilmesiyle önemli bir gelişme ivmesi yakalamıştır. Özetle, Diyarbakır ili, GAP’ın yanı sıra teşviklerin yönlendirilmesiyle, özellikle sağlık hizmetleri ve lojistik hizmetleri açısından, mal ve hizmet sunan bir merkez niteliği kazanmıştır.

---

⁶ 2011 Yılı Programı “17.10.2010 gün ve 27732 Sayılı Remi Gazete’de Yayımlanan 12.10.2010 gün ve 2010/966 Sayılı 2011 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki.

4. PLANLAMA YAKLAŞIMININ ANA HATLARI

4.1. GENEL YAKLAŞIM ve TEMEL İLKELER

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın genel yaklaşımı, "sürdürülebilirlik" temel hedefi kapsamında, beş ilke üzerine kurulmuştur: **Bütünlük, Koruma, Gelişim, Planlama ve Katılım.**

Bütünlük, planlama bölgelerinde, fiziksel ve sektörel gelişimi destekleyecek mekansal planlama kararlarının, varsa, stratejik planlar, çevresel ilişkiler ve doğal yapıya ilişkin sınırlayıcılar çerçevesinde üretilmesi ilkesidir.

Koruma, planlama bölgelerinde, gelecek kuşaklara aktarılacak doğal, kültürel ve sektörel potansiyellerin, birbirlerinin katma değerini artıracak şekilde değerlendirilmesi ilkesidir.

Gelişim, planlama bölgelerinde ekonomik, sosyal ve mekansal kalkınmanın birlikte ele alınması ilkesidir.

Planlama, mekansal kararların, doğal sınırlayıcılar, koruma bölgeleri ve sektörel stratejilerle örtüşmesinin sağlanması ilkesidir.

Katılım, planlama bölgelerinde, plan kararlarının etkileyeceği tüm sosyal aktörlerin planlama sürecine katılımının sağlanarak, geniş kitlelerce kabul görmüş, uygulanabilir planların yapılması ilkesidir. Bu ilkenin uygulaması, Planlama Bölgesi bütününde yürütülen arazi çalışmaları ile Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır il merkezlerinde yapılan katılım ve bilgilendirme toplantılarıyla sağlanmıştır.

Bu ilkeler çerçevesinde, Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'ndaki temel yaklaşımlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Planlama Bölgesi çevresel veriler dikkate alınarak, bir bütün olarak irdelenip, değerlendirilmiştir.
- Ekonomik kalkınma, sosyo-kültürel kalkınma, gelişmişlik düzeyi ve koruma-kullanma dengesinin sağlanmasının sürdürülebilir gelişmede bir bütün olduğu ilkesi benimsenmiştir.
- Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerine ilişkin plan kararları, bölgesel strateji ve kalkınma planları çerçevesinde şekillenmiştir.
- Mevzuata uygun olarak yapılmış ve onaylanmış 1/25.000 ölçekli nazım ya da çevre düzeni planları, 1/5.000 ölçekli nazım imar planları ve 1/1.000 ölçekli uygulama imar planları dikkate alınmıştır. Bu plan sınırları içinde, planlamada eşik oluşturan veriler, mutlak tarım arazileri, orman, jeolojik sakıncalı alanlar, sulama alanları vb. gibi alanlar korunmuştur.
- Kalkınma sürecinde büyük öneme sahip olan tarım arazilerinin, sulama alanları ve arazi toplulaştırma alanlarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, ilgili kanun

ve yönetmelikler çerçevesinde değerlendirilmesi ve korunması ilkesi benimsenmiştir.

- Sürdürülebilir ekonomik kalkınmada tarım sektörünün bölge için oynadığı tartışmasız rolün devamlılığını sağlayacak, tarım ve tarıma dayalı sanayinin eşgüdüm halinde desteklenmesi başta olmak üzere, istihdam yaratacak tüm kullanım alanlarına yönelik kararların, GAP ve bölge planlarındaki stratejiler ile örtüşmesi ilkesi benimsenmiştir.
- Mera arazilerinin koruma-kullanma dengesi çerçevesinde değerlendirilmesi ve korunması ilkesi benimsenmiştir.
- Sulama alanları dışında kalan tarım alanlarında, alternatif tarımsal ürünlerin yetiştirilmesinin desteklenmesi teşvik edilmiştir.
- Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, turizm merkezleri, milli parklar vb. gibi özel kanunlara tabi alanlar kapsamındaki yerler, varsa mevzuata uygun olarak yapılmış ve onaylanmış mevcut planları dikkate alınarak, yoksa statüsü belirtilerek plana işlenmiştir.
- Çevrenin sürdürülebilirliğine yönelik olarak, milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları, yaban hayatı geliştirme sahaları, sulak alanlar, doğal yaşam alanları ve önemli doğa alanları, koruma-kullanma dengesi çerçevesinde değerlendirilerek korunacak alanlar olarak kabul edilmiştir.
- Kültürel ve doğal mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak üzere, sit alanları ilgili mevzuat çerçevesinde korunacak alanlar olarak kabul edilmiş; ayrıca kültürel ve doğal peyzaj alanları plan kararlarında yönlendirici olarak dikkate alınmıştır.
- Su havzaları, içme ve kullanma suyu kaynakları, barajlar ve koruma kuşakları korunacak alanlar olarak kabul edilmiştir.
- Mekansal kararlar belirlenirken, kentsel kademelenme ve strateji planlarındaki kabuller çerçevesinde, ekonomik sektörler ve bunlar arasındaki eşgüdüm ya da koordinasyon dikkate alınmıştır.
- Mekansal planlama kararlarının, istihdam alternatiflerinin yaratılması amacıyla, potansiyel sunan öz kaynaklar doğrultusunda üretilmesi ilkesi benimsenmiştir.
- Turizm sektörünün yarattığı katma değer, potansiyel sunan tüm yerleşmelerde desteklenmesi yönünde kararlar üretilmiştir. Ayrıca, belirli alanlar turizm açısından ön plana çıkarılarak, bölgesel çekim noktaları yaratılması sağlanmıştır.
- Finans kaynaklarının israfını önlemek ve çevresel değerlerin korunması amacıyla, özellikle sanayi yatırımları için belirli çekim merkezleri oluşturulmuştur.
- Planlama Bölgesi'ndeki il, ilçe ve belde merkezleri kentsel yerleşim; köyler ise, kırsal yerleşimler olarak tanımlanmıştır.
- Katılımcı planlama yaklaşımı benimsenmiş; plan yapılan illerdeki tüm sosyal aktörlerle iletişim sağlanmıştır.

4.2. PLANLAMA KARARLARINI YÖNLENDİREN TEMEL VERİLER

4.2.1. Strateji Planları

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında hazırlanan, GAP Master Planı (1989), GAP Bölge Kalkınma Planı (2002), GAP Eylem Planı (2008-2012), GAP Bölgesel Ulaşım ve Altyapı Çalışması (1993); Ulusal Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013); GAP Turizm Envanteri ve Turizm Gelişim Planı; Türkiye Turizm Stratejisi (2007-2023); Kalkınma Ajansları tarafından hazırlanan “Bölge Planları” ve İl Özel İdareleri tarafından hazırlanan “İl Strateji Planları”, Planlama Bölgesi’nde mekansal kullanım kararlarına yön verecek üst ölçekli strateji planlarıdır.

Bu planlarda, Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı’ndaki mekansal kullanım kararlarına yön veren temel stratejiler aşağıda özetlenmiştir.

4.2.1.1. GAP Kapsamında Hazırlanan Planlar (1989-2012)

GAP Master Planı

GAP Bölgesindeki Kentsel Kademelenme

GAP Master Planı kapsamında, GAP Bölgesi için, Devlet Planlama Teşkilatı’nın belirlediği kentsel kademelenmenin büyük bir değişime uğramayacağı öngörülmüş olup, kentsel kademelenme ve kademelerdeki merkezlerin etki alanları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. Ayrıca, GAP Eylem Planı kapsamında, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep “cazibe merkezleri” olarak tanımlanmış illerdir. Bu kademelenmeye göre, iller için öngörülen özellikler aşağıda özetlendiği şekildedir.

✓ 6. Kademe Merkez (Gaziantep)

Bölgenin en büyük kenti olacaktır. En önemli sektör imalat sanayi olmaya devam edecek, hizmetler sektörü payı yükselirken, en büyük gelişme bankacılık ve mali kurumların yer aldığı özel hizmetler alt faaliyet dalında görülecek ve kentin 6.kademe merkez özelliği kuvvetlenecektir. Gaziantep ileri-geri bağlantılarıyla, *Adıyaman* ve civarının gelişmesine doğrudan katkı vermektedir.

✓ 5. Kademe Merkez (Diyarbakır)

Bölgenin kentsel nüfusu milyonu geçen ikinci kenti olacaktır. Sektörel işgücü dağılımında önemli değişiklikler beklenmekte olup, imalat sanayiinde gelişme gösterecek ve bölgenin ikinci büyük işgücü yığılımına sahip olacaktır. Buna karşılık aşırı yüklenmiş bulunan hizmetler sektörünün istihdamdaki payı azalacak ve diğer

kentsel sektörlere kaymalar görülecektir. Ülkenin benzer kentlerine dönüşerek bölge merkezi niteliğini artırarak koruyacaktır.

✓ **4. Kademe Merkezler (Şanlıurfa, Adıyaman, Mardin, Siirt, Cizre)**

Şanlıurfa bölgenin en hızlı kentleşen 4.kademe merkezi olacaktır. Bu merkezde tarım ve hizmetler sektörlerinin payı düşerken, başta imalat sanayii olmak üzere, diğer tüm sektörlerde istihdam artışı beklenmektedir. Şanlıurfa'nın bölgenin batı kesiminde, Fırat Havzası'nda bulunan yerleşmeleri etki alanına alacağı ve bazı hizmetlerin sunulmasında Diyarbakır ile rekabet edeceği tahmin edilmektedir. Batman, Mardin ve Siirt'te mevcut ve gelecekteki sektörel işgücü kompozisyonu ve kentlerin rolleri açısından önemli bir değişiklik görülmemektedir. Tüm sektörler göreceli yerlerini korumaktadırlar. Batman'da hizmetler sektöründe, Siirt ve Mardin'de ise imalat sanayiinde görece gelişmeler beklenmektedir. *Adıyaman*'da hizmetler sektörü görece atılım yapacaktır. Coğrafi kısıtlarla belirgin bir alt bölge teşkil eden Adıyaman'ın yakın çevresine hizmet sunan bir merkez olacağı tahmin edilmektedir. Özellikle ticaret ve hizmet sektörlerinin ağırlıkları artacaktır.

✓ **3. Kademe Merkezler (Birecik, Hilvan, Siverek, Viranşehir, Akçakale)**

Bu merkezlerde iki farklı gelişim beklenmektedir. Sulamaya açılacak düzlük kesimlerde veya bunların yakınlarında bulunan yerleşmelerde hizmet ve imalat sanayii ağırlıklı bir gelişme görülecektir. Oğuzeli, Kilis, Nizip, *Birecik, Hilvan, Siverek, Viranşehir, Akçakale*, Kızıltepe, Nusaybin, Kurtalan, *Çınar* ve *Ergani*'de hedef yılda tarım ve hayvancılık sektörü önemini ve işgücü dağılımındaki payını korumaktadır. İmalat sanayiinin payı artmakta tarım sektörünün payı azalmaktadır.

Bu grupta yer alan ve genelde sulama alanları dışında bulunan merkezlerde ise, mevcut duruma benzer olarak, tarım-hayvancılık ve hizmetler ağırlıklı bir gelişme görülecektir.

İlçe merkezi olan yerlerin proje dönemi sonunda 3.kademe merkezler olacağı ve ilçe sınırları içindeki diğer yerleşmelere, eğitim, sağlık ve yönetsel hizmetler ağırlıklı olmak üzere, ticaret ve hizmetler sektörünün diğer alt faaliyet kollarında da hizmet sunacağı öngörülmektedir.

Ana Mekansal Gelişme Stratejisi

GAP Master Planı'na göre, Bölgenin mekansal yapısı iki temel grup üzerine oturtulmaktadır. Bunlardan ilki, sulamaya açılacak alanlarda veya hemen yakınlarında bulunan, bu nedenle hızla nüfus alacak ova yerleşimleri, diğeri ise, Bölgenin dağlık ve engebeli kesimlerinde bulunan ve sulamaya açılmayacak, sınırlı tarımsal alanlara sahip yerleşmeler kümesidir. Birinci grup yerleşmeler gerek mevcut işlevleri, kademelenme sırasındaki yerleri, yığılımları, ulaşım ağlarındaki konumları ve gerekse sulamaya açılan kesimlerdeki etki alanları itibariyle farklılaşmaktadır. İkinci grupta ise, az nüfus almak veya nüfus kaybetmek gibi ortak özellikler öne çıkmaktadır. İlk grup yerleşmeler, Master Plan'ın "Koridor Gelişmeleri Tezi"ne uygun olarak, bir bölgenin gelişmesindeki en önemli etkenlerin, ulaşım ağı, yerleşim deseni, arazi kabiliyeti, toprak ve su kaynakları olduğunu doğrulamaktadır.

Bu kapsamda, GAP Master Planı'nda bir ana ve dört alt bölge olmak üzere, beş gelişme aksı belirlenmiştir. Bunlar:

1. "Kırık Gelişme Aksı" olarak tanımlanan "Gaziantep-Şanlıurfa-Diyarbakır Aksı"
2. "Şanlıurfa-Viranşehir-Kızıltepe-Mardin Alt Bölge Gelişme Aksı"
3. "Adıyaman-Besni-Gölbaşı-Kahta Alt Bölge Gelişme Aksı"
4. "Batman-Beşiri-Kurtalan-Siirt Alt Bölge Gelişme Aksı"
5. "Cizre-Silopi-İdil-Şırnak Alt Bölge Gelişme Aksı"dır.

Görüldüğü gibi, Planlama Bölgesi'ndeki iller ve bazı büyük ilçeler, GAP kapsamında belirlenen ana gelişme aksları üzerinde yer almaktadır.

Potansiyel Gelişme Alanları

GAP Master Planı'nda 6 adet "güçlü gelişme potansiyeline sahip kalkınma alanı" belirlenmiştir. Her alan için, sahip olunan doğal ve beşeri kaynaklar, kısıtlar ve bölge kademelenmesi içindeki işlevleri çerçevesinde kimlikler belirlenmiştir. Bu alanlar şunlardır:

1. Diyarbakır – Batman Kalkınma Alanı
2. Büyük Şanlıurfa Kalkınma Alanı
3. Gaziantep Kalkınma Alanı
4. Siirt Kalkınma Alanı
5. Adıyaman Kalkınma Alanı
6. Mardin Öncü Kalkınma Alanı

Bu alanların yükleneceği temel işlevler ise aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- Gaziantep için, ihracaata dönük yüksek düzeyde imalat sanayi.
- Mardin ve Şanlıurfa için, ticaret ve tarımsal işleme.
- Diyarbakır, Şanlıurfa ve Siirt için, üretim ve idari servisler.
- Adıyaman için, özel kaynağa bağlı üretim ve hizmetler.

Bu alanlar içinde, Planlama Bölgesi'ndeki illeri kapsayan alanların yükleneceği işlevler şöyledir:

Adıyaman Kalkınma Alanı

Adıyaman için belirlenen temel kalkınma stratejisi; fiziki ve ekonomik bağları güçlendirilmesi; Atatürk Barajı Göleti'nde balıkçılık, turizm ve sulama gibi suya dayalı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi; Nemrut Dağı'na yönelik turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak turizm, eğitim ve enformasyon merkezi kurulmasının desteklenmesidir.

Büyük Şanlıurfa Kalkınma Alanı

Şanlıurfa Kalkınma Alanı, Şanlıurfa Merkez ile birlikte, Siverek, Viranşehir, Birecik ve Bozova'yı kapsamaktadır. Bunlar, GAP kapsamında sulamaya ilk açılan alanlardır. Şanlıurfa için temel kalkınma stratejisi; Şanlıurfa-Harran sulamalarının ve tamamlayıcı tarla içi hizmetlerin bir itici güç olarak tamamlanması, kentsel hizmetlerin ve sulama alanlarına paralel olarak kırsal altyapının geliştirilmesidir. Şanlıurfa'nın uzun dönemde, bölgesel bir merkez olması için daha çok gelişmiş servislerle donatılması ve ekonomik gelişimin desteklenmesi için ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi gereklidir.

Diyarbakır – Batman Kalkınma Alanı

Diyarbakır-Batman Kalkınma Alanı, GAP Bölgesi içinde, mevcut koşullar ve gelecek beklentileri açısından en farklılaşmış alan olarak görülmektedir. Diyarbakır, hava, demir ve karayolu ulaşım bağlantılarına sahip olarak, GAP Bölgesi'nin kalkınmasında anahtar rol oynayacak bir il olarak tanımlanmaktadır.

Diyarbakır için belirlenen temel kalkınma stratejisi; Master Plan tarafından belirlenen daha küçük sulama projelerinin ve artan tarım üretimi için tarımsal sanayinin ve depolamanın desteklenmesi; kentin altyapısı ve sosyal hizmetlerinin geliştirilerek kent fonksiyonlarının güçlendirilmesi; fiziki bağların kuvvetlendirilmesi ve verimli tarım alanlarına erişmek için kırık gelişme aksına bağlantıların güçlendirilmesidir.

GAP Eylem Planı

Stratejik Gelişme Eksenleri

GAP Eylem Planı kapsamında belirlenen 4 stratejik gelişme eksenine şöyledir:

- Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi
- Sosyal Gelişiminin Sağlanması
- Altyapının Geliştirilmesi
- Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Bu gelişme eksenleri kapsamında, Planlama Bölgesi'ndeki iller için belirlenen stratejiler özetle aşağıdaki gibidir.

Adıyaman

- İnanç ve kültür turizmi çekim merkezi olarak geliştirilmesi.
- Türkiye turizm stratejileri doğrultusunda, “marka kenti” olarak geliştirilmesi.
- “Kahta Turizm Kenti Projesi”nin gerçekleştirilmesi.
- Kültür turizminin desteklenmesine yönelik projelere finans sağlanması.
- Sulama projelerinin tamamlanması.
- Sulama dışındaki alanlarda alternatif üretim faaliyetlerinin desteklenmesi (Çelikhane'da arı yetiştiriciliği, ceviz ve elma üretimi; Tut'ta arı, bodur elma ve bağ yetiştiriciliği; TPAO'da seracılık).
- Bölgesel entegre katı atık tesislerinin yapılması kapsamında, düzenli depolama, transfer istasyonu, pilot kompost tesis, geri dönüşüm merkezleri, toplama taşıma araçları, eski çöplük alanlarının rehabilitasyonunun yapılması.
- Adıyaman Merkez, Besni, Kahta ve Gölbaşı ilçelerindeki organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerine yönelik çalışmaların tamamlanmasının sağlanması.
- Sosyal ve teknik altyapının iyileştirilmesi.

Şanlıurfa

- Sektörel gelişme ve istihdam olanaklarının artırılacağı “cazibe merkezleri oluşturulması” kapsamında, uygulamanın 2010 yılında başlayacağı bir pilot bölge olması.
- Harran Üniversitesi'nde teknopark kurulması.
- Türkiye turizm stratejileri doğrultusunda, “marka kenti” olarak geliştirilmesi.
- İnanç ve kültür turizmi çekim merkezi olarak geliştirilmesi.
- “Halfeti Eko-Turizm Projesi”nin gerçekleştirilmesi.
- Kültür turizminin desteklenmesine yönelik projelere finans sağlanması.

- Arap atçılığının geliştirilmesi; hara ve hayvan hastanesi kurulması; organik tarım küme geliştirme çalışmasının desteklenmesi.
- Mayınlı arazilerin temizlenerek ekonomiye kazandırılması.
- Sulama projelerinin tamamlanması.
- Sulama dışındaki alanlarda alternatif üretim faaliyetlerinin desteklenmesi.
- Şanlıurfa Merkez ve Birecik ilçelerindeki organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerine yönelik çalışmaların tamamlanmasının sağlanması.
- GAP Havaalanı'nın kargo taşımacılığına yönelik tesislerinin tamamlanması.
- Sosyal ve teknik altyapının iyileştirilmesi.

Diyarbakır

- Sektörel gelişme ve istihdam olanaklarının artırılacağı “cazibe merkezleri oluşturulması” kapsamında, uygulamanın 2008 yılında başlayacağı bir pilot bölge olması.
- Dicle Üniversitesi'nde teknopark kurulması.
- Kültür turizminin desteklenmesine yönelik projelere finans sağlanması.
- Sulama projelerinin tamamlanması.
- Sulama dışındaki alanlarda alternatif üretim faaliyetlerinin desteklenmesi (Hazro'da süt sığırcılığı, Kulp'ta arıcılık, Hani'de yarı bodur elma yetiştiriciliği).
- Bölgesel entegre katı atık tesislerinin yapılması kapsamında, düzenli depolama, transfer istasyonu, pilot kompost tesisi, geri dönüşüm merkezleri, toplama taşıma araçları, eski çöplük alanlarının rehabilitasyonunun yapılması.
- Diyarbakır Merkez organize sanayi bölgesi çalışmalarının tamamlanmasının sağlanması (*tamamlanmıştır*).
- Sosyal ve teknik altyapının iyileştirilmesi.

4.2.1.2. Ulusal Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)

Temel amacı, “kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının, kentsel alanlarla uyumlu olarak, yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasını sağlamak” olan ve buna yönelik genel sosyal ve ekonomik gelişime yönelik strateji kararlarını içeren bir plandır. Söz konusu planda, nüfusu 20 bin ve altında olan yerleşimler “kırsal” olarak tanımlanmaktadır.

Bu plan kapsamında, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejileri'ne uygun olarak dört stratejik amaç belirlenmiştir. Bunlar:

1. Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkanlarının artırılması
  - Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması.
  - Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi.

2. İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi
  - Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi.
  - Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması.
  - Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi.
3. Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması
  - Kırsal altyapının geliştirilmesi.
  - Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması.
4. Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi
  - Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi.
  - Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması.
  - Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi.

Türkiye’de 1970’li yıllardan itibaren, kırsal yerleşimlerde sosyo-ekonomik gelişimin sağlanması ve refah seviyesinin artırılması amacıyla uygulanan çeşitli kırsal kalkınma projeleri bulunmaktadır. Bu projelerden, Planlama Bölgesi’ni kapsayanlar, “Diyarbakır-Siirt-Batman Kalkınma Projesi” ve “GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi”dir.

Diyarbakır-Siirt-Batman Kalkınma Projesi kapsamında, Diyarbakır’da süt, küçükbaş hayvan ve meyvecilik (üzüm, badem, elma) alt sektörlerinin desteklenmesi önerilmektedir.

4.2.1.3. GAP Turizm Envanteri ve Turizm Gelişim Planı

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, GAP Bölgesi’ndeki doğal, kültürel ve tarihi değerlerin bütüncül bir envanterinin çıkarılması ve bu değerlerin turizme kazandırılması amacıyla yaptırılmıştır. GAP’ın kalkınma stratejilerinin, temel sektörlerde oluşturacağı gelişimin, turizm alt sektörüne olası katkılarını tespit etmek; mevcut turizm ve rekreasyon kaynaklarını, sektörün gelişme eğilimlerini ortaya koymak ve bu bilgiler ışığında planlama kararlarını oluşturmak hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, temel planlama hedefleri; Bölge’deki turizm tür ve kaynaklarının çeşitlendirilmesi, mekana dengeli olarak dağıtılması, konaklama olanaklarının nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesi, geceleme sayılarının artırılması olarak ortaya konmuştur. Fiziki planlama kararlarının verildiği “eylem bölgeleri”, ortaya konulmuş olan envanter içerisinde önemli görünen ve bunlar arasında konum olarak birbirine yakın olan ana merkezler çevresinde belli alanlarda bütünlük oluşturan kaynakların toplandığı yerlerde

oluşturulmuştur. Bu eylem bölgelerinin bir kısmında ise 1/25.000 ölçekli haritalar üzerinde planlama kararları, özel proje alanları ve değişiklik önerileri sunulmuştur.

Planda önerilmiş olan eylem bölgeleri ve kapsadıkları kaynaklar ile bu bölgelerdeki öneriler şunlardır:

- Adıyaman İli Nemrut Eylem Bölgesi (*Nemrut Dağı Milli Parkı, Kahta Turizm Kenti, Adıyaman Kent Merkezi; Adıyaman-Çelikhan güzergahında Pirin, Zey ve Haydaran Mağaraları, Perre Antik Kenti, Palanlı Vadisi*): Adıyaman ve Kahta kent merkezlerinde konaklama sürelerini artırabilmek için milli park dışında, il merkezinin kuzeyinde ikinci bir turizm koridoru oluşturulması, bölge parkları ve turizm işlevleriyle bölgenin çeşitlendirilmesi.
- Şanlıurfa İli Eylem Bölgesi (*Şanlıurfa Kent Merkezi, Harran ve Çevresi Alt Bölgesi, Atatürk Barajı Çevresi*): İl merkezinde ve yakın çevresinde rekreasyonel düzenlemelerin yapılması, Harran ve çevresindeki değerlerin bir tur güzergahı içerisinde değerlendirilip düzenlemelerinin yapılması, Atatürk Barajı – Bozova Rekreasyon Alanı ve Turizm Merkezi Projesi'nin uygulamaya konması.
- Diyarbakır İli Alt Bölgeleri (*Diyarbakır Kent Merkezi, Silvan ve Lice*): İl merkezindeki tarihi değerlerin turizme kazandırılması, Dicle kıyısında ve Devegeçidi Baraj Gölü kenarında rekreasyon alanları oluşturulması, Silvan'da bir bölge parkı kurulması, Lice ve Çermik'teki kaynak değerlerinin değerlendirilmesi.

4.2.1.4. Türkiye Turizm Stratejisi (2007-2023)

Bu strateji planı kapsamında, GAP Bölgesi'nde, eko-turizm ve kültür turizmi temelli bir turizm gelişimi ile inanç turizminin gelişimi hedeflenmiştir.

Bu kapsamda, Adıyaman ve Şanlıurfa, “Kültür Turizmi Marka Kentleri” arasında geliştirilmesi öngörülen iller arasında yer almaktadır. Adıyaman'da, “Kahta Turizm Kenti Projesi”; Şanlıurfa'da ise, “Halfeti Eko-Turizm Projesi” bulunmaktadır.

4.2.1.5. Bölge Planları

Planlama Bölgesi'ndeki iller, “TRC1 Bölgesi (Gaziantep- Adıyaman-Kilis) 2011-2013 Bölge Planı” ve “TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı” kapsamında kalmaktadır.

TRC1 Bölgesi (Gaziantep- Adıyaman-Kilis) 2011-2013 Bölge Planı

Bölge vizyonu; “*bölgenin üretken faktörlerini ve dinamiklerini bir araya getirerek; üretim ve istihdamı artırmak; sahip olduğu kültürel miras ile turizm zenginliğini yaratmak; geçmişten gelen ticaret birikimiyle Orta Doğu’da lojistik merkez haline gelmek; tarımdaki çeşitliliği ve sanayideki rekabet gücünü geliştirerek sürdürülebilir kalkınmanın öncüsü olmak*” şeklinde belirlenmiştir.

Bölge planı kapsamında, 4 farklı konuda, aşağıdaki amaç ve hedefler tanımlanmıştır.

1. Lojistik: “Orta Doğu”da Lojistik Merkez Haline Gelmek

- Lojistik bölge potansiyellerinin değerlendirilmesi.
- Lojistik sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi.
- Lojistik bölgelerde ulaşım, ticaret ve taşımacılık sektörlerine ilişkin istihdam politikası geliştirilmesi.
- Acil durum planlaması yapılması.

2. Tarım: Tarımsal İşletmeleri Rekabetçi ve Etkin Bir Yapıya Kavuşturmak

- Üretim kapasitesinin artırılması ve bilgi ağının geliştirilmesi.
- Sulama altyapısının geliştirilmesi.
- Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi.
  - Organik tarımın desteklenmesi.
  - Seracılığın desteklenmesi.
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yapıların güçlendirilmesi.
  - Depolama, sınıflandırma ve paketleme tesislerinin kurulması.
- Tarıma dayalı imalat sanayinin geliştirilmesi.

3. Turizm: Turizm Sektöründe Destinasyon Merkezi Olmak

- Mevcut potansiyellerin turizme kazandırılması.
  - Kahta turizm kentinin desteklenmesi.
- Geceleme sayısının artırılması.
- Turizm bilincinin artırılması.
- Alternatif turizm çeşitliliğinin sağlanması.
  - Yayla, kongre ve fuar turizminin desteklenmesi.

4. Sanayi: Sanayi Rekabet Gücünü Artırmak

- İstihdamın artırılması.
- Üretim ve teknoloji altyapısının güçlendirilmesi.
- İhracata dönük sanayinin geliştirilmesi.
- Ar-Ge altyapısı ve üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanması.

Bu bölge içindeki cazibe merkezi Gaziantep'tir. Bu kapsamda, bölgedeki ana ticaret ve sanayi gelişimleri Gaziantep ilinde olacak şekilde öngörülmüştür. **Adıyaman** ilinde ise, bölgenin ağırlıklı olarak tarım ve turizm gelişim bölgeleri yer almaktadır. Merkez, Kahta Samsat ve Tut ilçesi, Kahta öncelikli olmak üzere, turizm gelişim bölgesi; Besni ve Gölbaşı, Gölbaşı öncelikli olmak üzere, sanayi gelişim bölgesi olarak belirlenmiştir. Diğer ilçeler ise, genel olarak tarım gelişim bölgeleri olarak tanımlanmıştır.

TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı

Bölge vizyonu: *“doğal ve kültürel mirasını koruyarak turizm potansiyelini değerlendiren, kaynaklarını üretim ve istihdama dönüştürerek yaşam kalitesini artıran, Orta Doğu'nun gelişen ticaret merkezi”* şeklinde belirlenmiştir.

Bölge planı kapsamında, 4 gelişme eksenini tanımlanmıştır.

1. İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü

- Hizmetler sektörünün geliştirilmesi; Diyarbakır'ın hizmet merkezi rolünün güçlendirilmesi.
- Sınır ötesi işbirliği ve ticaretin geliştirilmesi; Şanlıurfa'da bir serbest bölge kurulmasının desteklenmesi.
- Tarımsal ve endüstriyel üretimde verimin artırılması; tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi; organize sanayi bölgelerinin tamamlanması; sulama ve toplulaştırma projelerinin hızlandırılması; organik tarım ve seracılığın, besi ve süt sığırcılığının, bağcılık, su ürünleri, arıcılık vb. faaliyetlerin desteklenmesi; sanayi sektöründe bölgesel kümelenmenin desteklenmesi (Adıyaman'da tekstil, Şanlıurfa'da tarıma dayalı sanayi; Diyarbakır'da mermercilik).
- Girişimciliğin desteklenmesi.
- İş ve yatırım olanaklarının iyileştirilmesi; faaliyete geçmemiş organize sanayi bölgelerinin işlerlik kazanması; sanayi altyapısının iyileştirilmesi; üniversite-sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi (teknoparkların faaliyete geçmesi); nitelikli işgücünü bölgeye çekecek tesislerin desteklenmesi.

2. Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma

- Eğitimde bölgesel gelişme politikalarıyla uyumun sağlanması.
- Kurumsal kapasitenin geliştirilmesi.
- Sosyal hizmet sunumunun yerinde ve etkin olarak sağlanması.

3. Bölge Mekan Organizasyonu, Yaşam ve Mekan Kalitesi

Bölgedeki yerleşimlerin, konumsal ve beşeri potansiyellerini en üst düzeyde kullanmasına yönelik kararların üretilebilmesi amacıyla, yerleşmeler 4 kategoriye ayrılmıştır:

- **I.Grup Yerleşmeler (Dezavantajlı Yerleşmeler)**
  - ***Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice, Halfeti***
Bu yerleşimlerin genel özellikleri, engebeli arazi yapısı, ulaşılabilirlik sorunu, sulama projeleri dışında kısıtlı tarım arazilerine; buna karşın hayvancılık, madencilik ve turizm potansiyeline sahip olmak.
- **II.Grup Yerleşmeler (Küçük ve Orta Boy Yerleşmeler, 10-50 Bin Nüfus)**
  - ***Çermik, Çınar, Silvan, Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Harran, Hilvan***
Bu yerleşimlerin genel özellikleri, tarımsal işleme merkezi, kısmen tarımsal sanayi ve sınırlı hizmetler merkezi potansiyeline sahip olmak.
- **III.Grup Yerleşmeler (Büyük Yerleşmeler, 50-250 Bin Nüfus)**
  - ***Bismil, Ergani, Siverek, Suruç, Viranşehir***
Bu yerleşimlerin ortak özellikleri, tarımsal etki alanına sahip alt merkez, özellikle tarıma dayalı olmak üzere sanayi gelişimi; hizmetler sektöründe ise, ana merkezleri destekleyen alt merkez potansiyeline sahip olmak.
- **IV.Grup Yerleşmeler (Ana Kentler, 250 Bin-1 Milyon Nüfus)**
  - ***Diyarbakır, Şanlıurfa***
Bu yerleşmelerin ortak özellikleri, mevcutta bölgenin hizmetler merkezi, sanayi merkezi, bilgi üretim merkezi ve finans merkezi olmaları.

Bölgesel Ulaşımı ve Altyapıyı Geliştirmek

- Şanlıurfa-Habur Otoyolu'nun tamamlanması; Şanlıurfa-Diyarbakır otoyolunun etüt edilmesi; Mürşitpınar-Şanlıurfa ve Diyarbakır-Mardin Demiryolu güzergahının etüt edilmesi.
- Demiryolu ağının, Bölgenin iç ve dış ticaret için kullandığı limanlara ulaşacak şekilde geliştirilmesi; Şanlıurfa-Gap Havaalanı-Diyarbakır Demiryolu ağının etüt edilmesi.
- Gap havaalanı kargo taşımacılığı için gerekli altyapısının tamamlanması.
- Diyarbakır'da uluslararası sivil havaalanı yapılması.

- Atatürk Barajı, Birecik, Dicle ve Gözeli su havzalarına atık su deşarjı yapan yerleşimler başta olmak üzere arıtma tesislerinin yapılması; düzenli katı atık tesislerinin yapılması.
- Gümrük kapılarına lojistik amaçlı depolama alanlarının yapılması; ana ulaşım ve sanayi merkezlerine yakın yerlerde lojistik köylerin kurulması.
- Kentsel ve kırsal yerleşimlerin yaşam ve mekan kalitesinin yükseltilmesi.

4. Doğal Kaynaklar Ve Kültürel Miras

- Su ve toprak kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak; su havzalarının erozyon ve çoraklaşmadan korunması; tarım arazilerinde kaçak yapılaşmanın önlenmesi; çayır-meraların korunması; Harran Ovası başta olmak üzere, drenaj sistemlerinin kurulması.
- Çevre kalitesini artırmak ve yenilenebilir enerji kullanımını yaygınlaştırmak; altyapının tamamlanması; jeotermal ve biyoenerji potansiyelinin, organik tarım, organik tekstil ve eko-turizm alanlarında kullanılmasının desteklenmesi.
- Kültürel mirasın korunarak geliştirilmesi.

Mekansal Gelişme Stratejileri

1. Tarımsal Gelişme:

Arazi toplulaştırma ve sulama projelerinin tamamlanması; modern tarım tekniklerinin kullanımı ve katma değer artırılması yönünde çalışmalar yapılması.

2. Sanayi ve Ulaştırma Altyapısının Gelişimi

- Bu kapsamda iki ana sanayi gelişim aksı belirlenmiştir:
  - Ergani-Diyarbakır-Bismil Aksı
  - Şanlıurfa-Hilvan-Siverek Aksı
- Ulaşım altyapısının desteklenmesine yönelik öneriler ise şöyledir:
  - Diyarbakır'da lojistik köy, sivil havaalanı ve Diyarbakır-Mardin Demiryolu Hattı'nın oluşturulması.
  - Şanlıurfa'da lojistik köy, hava kargo taşımacılığı, Mürşitpınar-Şanlıurfa Demiryolu Hattı'nın oluşturulması.
  - Şanlıurfa'da dış ticaretin geliştirilmesi için, Akçakale'de "serbest bölge" kurulması.

3. Turizm Gelişimi

- Bu kapsamda iki ana turizm gelişme eksenini belirlenmiştir:
  - Ergani-Eğil-Siverek-Diyarbakır-Bismil-Silvan Yolu Üzeri
  - Bozova-Birecik-Şanlıurfa-Harran-Viranşehir

4. Çevre ve Altyapı

- Şanlıurfa'da, Birecik, Halfeti, Bozova, Hilvan; Diyarbakır'da Eğil, Dicle, Çüngüş, Çermik, atık su arıtma tesislerinin öncelikle kurulması gereken yerleşimler olarak önerilmiştir.
- Bütünleşik havza yönetim planı hazırlanması.
- Öncelikle Diyarbakır'da düzenli katı atık depolama alanının oluşturulması.

5. Alt Bölgesel Gelişme

Dört gruba ayrılan yerleşimler için belirlenen genel stratejiler şöyledir:

- I.Alt Bölge (Dezavantajlı Yerleşimler)
  - Hayvancılığın desteklenmesi.
  - Olanaklar ölçüsünde madenciliğin güçlendirilmesi.
  - Taşa-toprağa dayalı imalat sanayinin geliştirilmesi.
  - Eko-turizmin desteklenmesi.
- II.Grup Yerleşimler ve Alt Bölgeler
  - Alt merkez, tarımsal işleme ve pazarlama merkezleri olarak geliştirilmeleri.
  - Olanaklar ölçüsünde tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi.
  - Hizmetlerin uygun alt faaliyetlerde gelişiminin desteklenmesi.
- III.Grup Yerleşimler
  - Alt merkez, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanmasında uzmanlaşan yerleşimler olarak geliştirilmeleri.
  - Çeşitlenmiş hizmet ve ticari faaliyetlerinin desteklenmesi.
  - Şanlıurfa ve diyarbakır ana merkezlerine destek verecek alt bölgeler olarak gelişmelerinin desteklenmesi.
- IV.Grup Yerleşimler
  - Kentsel donatı ve hizmet sunum çeşitliliği, dış ticaretin gelişmesinin desteklenmesi.
  - İmalat sanayi ve teknolojik gelişme merkezleri olarak gelişmeleri.
  - Bilgi ve teknoloji üretiminin (özellikle yüksek öğretim, sağlık, finans dallarında uzmanlaşma) desteklenmesi.
  - Kültür ve turizm alt-faaliyetlerinin desteklenmesi.
  - Ulaşım ve haberleşme sektöründe gelişmelerin desteklenmesi.

4.2.1.6. İl Strateji Planları

Adıyaman Stratejik Plan (2010 – 2014), Şanlıurfa Stratejik Plan (2009 – 2013) ve Diyarbakır Stratejik Plan (2010 – 2014)

İl Özel İdareleri tarafından hazırlanmış olan stratejik planlarda, temel stratejik konular ve alt başlıklar “Eğitim, Kurumsal Gelişim, Fiziki Altyapı, Donanım ve Teknoloji Güçlendirme, ve AB Projeleri / Ar-Ge Çalışmaları” şeklinde belirlenmiştir.

Adıyaman Stratejik Plan’ında, ilin güçlü-zayıf yönleri ile fırsatlar-tehditlerinin bir arada değerlendirilmesi sonucu oluşturulan, öncelikle ele alınması gereken bu konularda saptanmış stratejiler detaylı olarak ele alınmaktadır.

Şanlıurfa Stratejik Plan (2009 – 2013)’nda, Atatürk Baraj Gölü Çevresi ve Karaali Bölgesi’nin turizme kazandırılması desteklenmektedir.

Diyarbakır Stratejik Plan (2010 – 2014)’nda, Planlama Bölgesi’ndeki Adıyaman ve Şanlıurfa illerinin, Diyarbakır için oluşturduğu potansiyeller aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Adıyaman ve Şanlıurfa, tarım ve hayvancılık ağırlıklı yapıları ile, Diyarbakır’da kurulacak sanayi tesisleri için ham madde oluşturabilecektir. Buna karşın, Diyarbakır’da üretilen tarım alet ve edevatları için Adıyaman uygun bir pazar oluşturabilecektir.

4.2.2. Fiziksel Planlar

Bunlar, 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları, uzun devreli gelişme planları ve 1/5.000 ölçekli nazım ve 1/1.000 ölçekli uygulama imar planlarından oluşmaktadır.

Planlama Bölgesi’ndeki onaylı çevre düzeni planları şunlardır:

- Adıyaman 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Şanlıurfa 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Nizip-Birecik 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Birecik Baraj Gölü Çevresi Alt Bölge 1/25.000 Ölçekli Gelişme Planı
- Viranşehir 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Diyarbakır-Bismil-Çınar 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı
- Diyarbakır-Bismil 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Diyarbakır Büyükşehir Kesimi Revizyonu

Bu çevre düzeni planlarında Adıyaman, Şanlıurfa, Birecik Bölümü, Viranşehir, Bismil ve Çınar Bölümü büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiş olup, bölge ihtiyaçlarına cevap veremez duruma gelmiştir. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planının onayı ile tüm çevre düzeni planları yürürlükten kaldırılmış olacaktır. Bu plan koşulları doğrultusunda yeni plan çalışmalarının yapılması, planların güncellenmesi gereklidir.

Bunların dışında, Planlama Bölgesi'nde tüm belde yerleşmelerinin imar planları bulunmaktadır.

4.2.3. Merkezi Yerleşim Yerleri

25.04.1997 tarih ve 22970 Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Merkezi Yerleşim Yerleri" plan kararlarını yönlendiren bir diğer önemli stratejik veridir. Planlama Bölgesi bütünündeki toplam 83 beldeden 25'i ve 2.374 köyden 189 adedi "merkezi yerleşim yeri" niteliği taşımakta olup, kırsal alanda diğer yerleşimlerden bir adım öne çıkmaktadır.

Planlama Bölgesi'nde yer alan illerde "kırsal alana yönelik hizmetlerin, icracı kuruluşlarca belli öncelikli yerleşim merkezleri aracılığı ile çevre yerleşim yerlerine zamanında ve eksiksiz olarak ulaştırılmasında birliğin sağlanması amacıyla" tespit edilen "merkezi yerleşimler" şunlardır:

Adıyaman

Merkez ilçede; Kömür ve Yaylakonak beldeleri ile Akpınar, Bağpınar, Börgenek, Dişbudak, Durukaynak, Hacıhalil, Koçali, Kuyucak, Kuyulu, Ahmethoca ve Sarıharman köyleri.

Besni ilçesinde; Çakırhöyük, Suvarlı, Şambayat ve Köseceli beldeleri ile Beşyol, Burunçayır, Çomak ve Sayören köyleri.

Çelikhan ilçesinde; Pınarbaşı beldesi ile Mutlu ve Recep köyleri.

Gerger ilçesinde; Güngörmüş, Gündoğdu, Güzelsu, Onevler ve Oymaklı köyleri.

Gölbaşı ilçesinde; Belören ve Harmanlı beldeleri ile Savran, Haydarlı ve Meydan köyleri.

Kahta ilçesinde; Akıncılar ve Bölükyayla beldeleri ile Bozpınar, Damlacık, Narince, Hacıyusuf, Köseler, Eskitaş ve Durak köyleri.

Samsat ilçesinde; Bağarası ve Taşkuyu köyleri.

Sincik ilçesinde; İnlice beldesi ile Arıkonak, Yarpuzlu ve Dilektepe köyleri.

Tut ilçesinde; Yaylımlı ve Yalankoz köyleri.

Sanlıurfa

Merkez ilçede; Akziyaret, Tülmen, Çamlıdere, Havşanlı, Mağaracık, Dağyanı, Payamlı, Kızılburç, Kırkmağara, Yardımcı, Karaali, Yağmurlu, Uluhan ve Bahçeli köyleri.

Akçakale ilçesinde; Pekmezli Beldesi ile Güneren, Haktanır ve Gündaş köyleri.

Birecik ilçesinde; Böğürtlen, Altınova, Bağlarbaşı, Kural, Mağaralı, Göktepe ve Yaylacık köyleri.

Bozova ilçesinde; Yaylak ve Yaslıca beldeleri ile Karacaören, Büyükhan, Killik ve Koçhisar köyleri.

Ceylanpınar ilçesinde; Yalçinkaya, Yukarıdoruklu, Saraççeşme ve Muratlı köyleri.

Halfeti ilçesinde; Fıstıközü, Günece, Saylakkaya, Hilalli ve Dergili köyleri.

Harran ilçesinde; Meydankapı, Koyunluca, Damlasu, Bellitaş ve Şahinalan köyleri.

Hilvan ilçesinde; Ovacık, Gölcük, Bölükbaşı, Kavalık ve Kuskunlu köyleri.

Siverek ilçesinde; Çaylarbaşı, Karacadağ, Karakeçi, Şekerli, Dağbaşı, Söylemez, Karabahçe, Başbük, Erkonağı, Konurtepe, Narlıkaya ve Büyüktepe köyleri.

Suruç ilçesinde; Aşağıoylum, Mürşitpınar, Aşağıkarıncalı, Akören, Harmanalan, Yanaloba, Bostancılar (Yukarı ve Ortabostancı), Küçükova ve Ağırtaş köyleri.

Viranşehir ilçesinde; Alakonak, Demirci, Ayaklı, Elbeğendi, Yaban ve Karakuzu köyleri.

Diyarbakır

Merkez ilçede; Özekli beldesi ile Mermer, Büyükakören, Küçükakören ve Çakmak Köyleri.

Bismil ilçesinde; Ambar, Tepe ve Yukarısalat beldeleri ile Çatal, Ahmetli, Kağıtlı ve Mirzabey köyleri.

Çermik ilçesinde; Başarı, Bayat, Alabuğday, Yayıklı, Korudağ, Dilekpınar, Akkoyunlu ve Bintaş köyleri.

Çınar ilçesinde; Karacadağ (Alatosun) beldesi ile Alabaş, Bayırkonağı, Hüyükdibi, Hasköy, Karasungur, Yarımkaş, Aşağıkonak, Karabudak, Taşhelvası, Yuvacık ve Ovabağ köyleri.

Çüngüş ilçesinde; Yeniköy ve Malkaya köyleri.

Dicle ilçesinde; Döğer, Kocaalan, Kuru ve Yokuşlu köyleri.

Eğil ilçesinde; Sarıca ve Ilgın köyleri.

Ergani ilçesinde; Şölen beldesi ile Ahmetli, Doğan, Kesentaş, Bereketli, Selman ve İncehıdır köyleri.

Hani ilçesinde; Gürbüz ve Kuyular beldeleri ile Kırım ve Topçular köyleri.

Hazro ilçesinde; Sarıçanak ve Gözlü köyleri.

Kulp ilçesinde; Ağaçalı beldesi ile Hamzalı, Aygün, Karabulak, Zeyrek, Bayır ve Yayık köyleri.

Lice ilçesinde; Abalı, Akçabudak, Örtülü, Duru, Üçdamlar, Kıpçak, Dallıca, Kutlu, Yalaza, Çeper, Savat, Ziyaret, Bayırlı, Yaprak ve Dibek köyleri.

Silvan ilçesinde; Bayrambaşı beldesi ile Kumgölü, Tokluca, Çatakköprü, Bağdere, Boyunlu, Gökçetevek ve Yolarası köyleri.

Kocaköy ilçesinde; Çaytepe köyü.

Bu yerleşimlerin, kendilerine bağlı olan köy ve mezralar ile, bağlı buldukları üst kademe merkezlere olan bağlantıları güçlendirilmiştir. Çevre yerleşimler için birer alt merkez niteliğinde olan merkezi yerleşim yerlerinde, sağlık, temel eğitim ve haberleşme gibi sosyal altyapı kullanımlarının öncelikli olarak bulunması öngörülmüştür. Ayrıca, bu yerleşimlerde gerektiğinde kırsal ürünlere yönelik depolama ve pazarlama alanları da yer alabilecektir.

4.2.4. Koruma Alanları

4.2.4.1. Statülü Alanlar

Planlama Bölgesi'ndeki, sulak alanlar, milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları, yaban hayatı geliştirme sahaları, avlaklar, mesire yerleri; su havzaları, barajlar, baraj koruma kuşakları, sulama alanları, tarım reformu uygulama ve arazi toplulaştırma alanları; sit alanları, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, turizm merkezleri; tarım arazileri ve orman alanları, statülü alanlar kapsamında değerlendirilmektedir.

4.2.4.2. Statüsüz Alanlar

Planlama Bölgesi'ndeki, biyolojik açıdan önemli alanlar ile doğal ve kültürel peyzaj açısından önemli alanlar statüsüz alanlar kapsamında değerlendirilmektedir.

4.2.5. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi'nde bulunan bu statüdeki alanlar;

Şanlıurfa ilinde, Şanlıurfa Kent Merkezi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi; Viranşehir Eyyüpnabi Turizm Merkezi; Dağeteği Turizm Merkezi,

Diyarbakır ilinde, Çermik Termal Turizm Merkezi'dir.

5. PLANLAMA VİZYONU

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, plan kararları oluşturulurken, öncelikle, GAP'ın öngördüğü gelişme aksları ve senaryoları korunmuştur. GAP Master Planı'nda tanımlanan ana gelişme güzergahlarında yer alan, Şanlıurfa ve Diyarbakır, kentsel gelişmenin yoğunlaştığı bölgesel merkezler olarak ön plana çıkmaktadır. Adıyaman ise, kentsel gelişmenin yoğunlaştığı, ancak il içinde ana merkez olarak ön plana çıkan yerleşim olmuştur.

İl merkezleri dışında, bu hatlar üzerinde yer alan ilçe merkezlerinin öncelikli ve ağırlıklı olarak geliştirilmesi kararlaştırılmış, böylelikle kentsel altyapının verimli ve kolay biçimde oluşturulması hedeflenmiştir. Diğer yandan, ana gelişme aksları üzerinde belli bölgelerde kentsel kullanımların yoğunlaştırılması, Planlama Bölgesi'nin çok büyük bir kısmını kaplayan mutlak tarım, sulama ve arazi toplulaştırma alanlarına yönelik kentsel baskının azaltılmasını, koruma-kullanma dengesi çerçevesinde, nüfusun ve bölgeye nüfus getirecek kullanımların bu alanlarda toplanmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

5.1. BÖLGESEL KADEMELENME

Planlama Bölgesi'ndeki kentsel yerleşimler (ilçe ve belde merkezleri) ile kırsal yerleşimler (köyler), bölge içindeki coğrafi konumları, sosyo-ekonomik yapıları, sektörel gelişme potansiyelleri ve birbirleri ile etkileşimleri açısından farklı özellikler göstermektedir. Birbirlerine benzer özellik gösteren yerleşimler, öncelikle ilçe merkezleri bazında grup oluşturmaktadırlar.

GAP Master Planı kapsamında GAP Bölgesi'ndeki kentsel kademelenmenin DPT'nin belirlediğinden çok farklı olmayacağı ifade edilmiş olup (*Bölüm 4.3.1.1.*), bu gruplamada Gaziantep 6.kademe, Diyarbakır 5.kademe, Şanlıurfa ve Adıyaman ise 4.kademe merkez olarak belirlenmiştir. Master Plan'dan sonra geçen süre içinde, bu kabullere uygun olarak, Gaziantep'in GAP içerisindeki en büyük kent ve tek 6.kademe merkez olarak kalacağı, Diyarbakır'ın da metropol özellikleri gösteren 5.kademe merkez niteliğini sürdüreceği açıktır. Ancak, plan sürecinde Şanlıurfa'nın da büyükşehir statüsü kazanma potansiyeli ve metropolleşme eğilimi ile GAP Bölgesi içerisinde Diyarbakır ile birlikte 5.kademe bir merkez haline geleceği, GAP'ın öngörülerinden daha büyük ve hızlı bir gelişme sergileyeceği ortaya çıkmaktadır.

Planlama Bölgesi'nde ilçe merkezleri, TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı'nda kullanılmış olan, 4 grupta toplanmaktadır. Bölgedeki diğer beldeler ise, bu gruplar içindeki farklı ilçelerin etki alanı içinde kalmaktadır. Planlama Bölgesi'ndeki kentsel yerleşimlerin kademelenmesi incelendiğinde, il ve ilçe merkezleri dışında, belde merkezlerinin bulunduğu bir ara kademenin bulunmadığı; diğer bir deyişle, neredeyse hiçbir belde merkezinin öne

çıkmadığı görülmektedir. Kırsal yerleşimler ise, genelde kendi içlerinde ve erişilebilirliği en uygun olan kentsel yerleşimlerle etkileşim halinde gelişmektedir.

Adıyaman ilinde, GAP Master Planı'nda da belirlenmiş olan "Adıyaman-Besni-Gölbaşı-Kahta Alt Bölge Gelişme Aksı" üzerinde bulunan dört yerleşim, ilin ana omurgasını oluşturmakta olup, il içindeki diğer kentsel yerleşimlere oranla daha fazla gelişmiştir.

Şanlıurfa ilinde, GAP Master Planı'nda da belirlenmiş olan ve ilin ana omurgasını oluşturan "Kırık Gelişme Aksı" üzerindeki Birecik, Suruç, Şanlıurfa Merkez, Hilvan ve Siverek ile "Şanlıurfa-Viranşehir-Kızıltepe-Mardin Alt Bölge Gelişme Aksı" üzerindeki Viranşehir, il içindeki diğer kentsel yerleşimlere oranla daha fazla gelişmiştir.

Diyarbakır ilinde, GAP Master Planı'nda da belirlenmiş olan ve ilin ana omurgasını oluşturan "Kırık Gelişme Aksı" üzerindeki Diyarbakır Merkez ve Silvan'ın yanı sıra, Ergani-Diyarbakır Merkez-Silvan ve Diyarbakır-Bismil hatları üzerinde bulunan merkezler, il içindeki diğer kentsel yerleşimlere oranla daha gelişmiştir. Ancak, Diyarbakır'da, ilçelerin mekansal ve gelişmişlik düzeyi olarak daha dengeli dağıldığı Adıyaman ve Şanlıurfa illerinden farklı olarak, İl Merkezi ile diğer ilçeler arasında nüfus, gelişmişlik ve ekonomik yapı açısından çok daha büyük farklar olduğu görülmektedir.

Genel planlama vizyonu çerçevesinde ve TRC2 Bölge Planı'nda belirlenen gruplama kriterleri incelenerek, Planlama Bölgesi'ndeki ilçe merkezleri temel alınarak oluşturulan gruplar ve bu gruplar içindeki yerleşimler ile etkileşim halinde gelişeceği öngörülen beldeler aşağıda verilmiştir.⁷ Bu gruplama, mevcut durum ve potansiyeller dikkate alınarak yapılmıştır.

I. Grup Yerleşimler

Bu gruptaki yerleşimler, genelde yüksek ve engebeli bölgelerde bulunması nedeni ile kısıtlı tarım arazilerine sahip, sulama projeleri dışında bulunan, daha çok kendi potansiyelleri ile kendi içinde gelişim göstermektedir.

Adıyaman'da, Gerger, Sincik, Çelikhhan ilçeleri bu grupta yer almakta olup; Çelikhhan Pınarbaşı, ve Sincik İnlince beldelerini etkilemektedir.

Şanlıurfa'da, Halfeti ilçesi bu grupta yer almakta olup; Argıl ve Yukarıgöklü beldelerini etkilemektedir.

Diyarbakır'da Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ilçeleri bu grupta yer almakta olup; Hani Gürbüz ve Kuyular beldelerini, Kulp ise Ağaçalı beldesini etkilemektedir.

⁷ Parantezler içinde belirtilmeyen diğer yerleşimler, bir üst kademe merkezin etki alanı içinde bulunmayıp, kendi dinamikleri ile gelişeceği öngörülen beldelerdir.

II. Grup Yerleşimler

Bu gruptaki yerleşimler, görece küçük ve orta ölçekli; ulaşılabilirlik ve büyük merkezlerle etkileşim açısından uygun konumda bulunan, genelde tarım kapasitesi yüksek, kısmen tarımsal sanayi ve turizm ağırlıklı hizmetler sektörü potansiyeli bulunan, küçük ölçekli çekim merkezleridir.

Adıyaman'da, Samsat, Tut ilçeleri.

Şanlıurfa'da, Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Harran, Hilvan ilçeleri bu grupta yer almakta olup; Birecik Ayran ve Mezra, Bozova ise Yaslıca ve Yaylak beldelerini etkilemektedir.

Diyarbakır'da, Çermik, Çınar, Silvan ilçeleri bu grupta yer almakta olup; Çüngüş Yukarışeyhler beldesini ve Silvan da Bayrambaşı beldesini etkilemektedir.

III. Grup Yerleşimler

Bu gruptaki yerleşimler, daha büyük ve gelişme potansiyelleri açısından daha güçlü, il merkezleri ile direkt etkileşim halinde olan, üç ana sektördeki gelişme potansiyelleri yüksek, il merkezlerinden sonraki çekim merkezleridir.

Adıyaman'da, Kahta, Besni, Gölbaşı ilçeleri bu grupta yer almakta olup; Kahta Akıncılar ve Bölükyayla beldelerini, Besni Sugözü beldesini, Gölbaşı ise Balkar ve Harmanlı beldelerini etkilemektedir.

Şanlıurfa'da, Siverek, Suruç, Viranşehir ilçeleri bu grupta olup; Sivere Kapıkaya beldesini, Suruç Aligör (Onbirnisan) beldesini, Viranşehir ise Eyyüpnebi beldesini etkilemektedir.

Diyarbakır'da, Bismil, Ergani ilçeleri bu grupta yer almakta olup, Bismil Tepe ve Yukarısalat beldelerini, Ergani ise Şölen beldesini etkilemektedir.

IV. Grup Yerleşimler

Bu gruptaki yerleşimler, Planlama Bölgesi'ndeki, Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır il merkezleri ya da merkez ilçelerdir. Bu yerleşimler, mal ve hizmet sunumları açısından bölgedeki ana çekim merkezleridir.

Adıyaman il merkezi bu grupta yer almakta olup, Atakent, Hasancık, Kömür, Yaylakonak ve Şambayat beldelerini etkilemektedir.

Şanlıurfa il merkezi bu grupta yer almakta olup, Karaköprü, Kısas, Konuklu ve Uğurlu beldelerini etkilemektedir.

Diyarbakır il merkezi bu grupta yer almakta olup, Ambar ve Karacadağ (Alatosun) beldelerini etkilemektedir.

5.2. İSTİHDAMA YÖNELİK KABULLER ve SEKTÖREL GELİŞİM MERKEZLERİ

Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır İlleri'nde 2040 yılı için kabul edilen tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri dağılım oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

İlçe	2000						2040					
	İlçe İçindeki Dağılım			İl İçindeki Paylar			İlçe İçindeki Dağılım			İl İçindeki Paylar		
	Tarım- Hayvancılık	Sanayi	Hizmetler	Tarım- Hayvancılık	Sanayi	Hizmetler	Tarım- Hayvancılık	Sanayi	Hizmetler	Tarım- Hayvancılık	Sanayi	Hizmetler
Adıyaman Merkez	57.9	8.6	33.6	25.1	57.2	49.8	43.1	10.4	46.5	25.0	40.0	35.0
Besni	82.7	3.3	14.0	26.1	16.1	15.1	61.3	7.2	31.5	22.5	17.5	15.0
Çelikhan	79.9	1.4	18.6	3.4	0.9	2.7	69.0	4.4	26.6	6.0	2.5	3.0
Gerger	90.5	1.4	8.1	7.4	1.8	2.3	69.6	3.5	26.9	6.0	2.0	3.0
Gölbaşı	71.2	3.8	25.0	9.5	7.8	11.4	46.1	11.2	42.7	12.5	20.0	15.0
Kahta	79.4	3.7	16.9	17.8	12.7	12.9	46.4	5.9	47.7	15.0	12.5	20.0
Samsat	79.7	1.2	19.1	1.9	0.4	1.6	38.0	3.5	58.6	2.5	1.5	5.0
Sincik	88.6	1.4	10.0	5.4	1.3	2.1	75.0	5.7	19.3	6.0	3.0	2.0
Tut	81.4	2.7	15.9	3.3	1.7	2.2	72.7	2.4	24.9	4.5	1.0	2.0
Adıyaman Toplam	73.6	4.8	21.6	100.0	100.0	100.0	52.0	8.0	40.0	100.0	100.0	100.0
Şanlıurfa Merkez	54.8	6.8	38.4	24.3	63.3	52.2	52.0	11.3	36.7	30.0	45.0	40.0
Akçakale	85.7	0.9	13.3	8.0	1.8	3.8	59.1	7.3	33.6	7.0	6.0	7.5
Birecik	66.6	4.8	28.6	5.4	8.1	7.1	54.2	9.8	36.0	4.0	5.0	5.0
Bozova	83.8	1.7	14.5	6.6	2.9	3.5	66.8	4.8	28.3	5.0	2.5	4.0
Ceylanpınar	69.9	2.0	28.2	3.9	2.3	4.8	64.0	7.7	28.3	6.0	5.0	5.0
Halfeti	88.3	1.4	10.3	4.7	1.5	1.7	63.3	3.1	33.6	3.0	1.0	3.0
Harran	96.1	0.2	3.7	8.2	0.3	1.0	85.3	1.8	12.9	7.0	1.0	2.0
Hilvan	87.2	1.5	11.4	4.1	1.4	1.6	64.2	6.6	29.2	3.5	2.5	3.0
Siverek	82.5	1.6	15.8	16.8	7.0	9.9	66.1	6.6	27.4	16.0	11.0	12.5
Suruç	74.7	3.3	22.0	5.8	5.5	5.3	55.2	10.7	34.2	6.0	8.0	7.0
Viranşehir	78.8	1.8	19.4	12.2	5.9	9.2	61.8	9.3	28.9	12.5	13.0	11.0
Şanlıurfa Toplam	72.8	3.5	23.7	100.0	100.0	100.0	59.0	9.0	32.0	100.0	100.0	100.0

T.C. ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
MEKANSAL PLANLAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ADIYAMAN-ŞANLIURFA-DİYARBAKIR PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

Diyarbakır Merkez	41.3	6.8	51.9	28.5	78.5	70.8	22.7	18.0	59.3	22.5	70.0	60.0
Bismil	85.0	1.6	13.4	12.8	4.1	4.0	67.0	6.7	26.3	20.0	7.5	8.0
Çermik	83.1	1.6	15.3	5.7	1.9	2.1	52.9	5.6	41.5	5.0	2.0	4.0
Çınar	90.3	0.6	9.0	8.3	1.0	1.6	76.2	5.1	18.7	10.0	2.5	2.5
Çüngüş	81.8	3.0	15.2	2.2	1.4	0.8	63.4	21.1	15.5	2.0	2.5	0.5
Dicle	86.1	0.4	13.5	6.1	0.5	1.9	58.4	12.9	28.6	3.0	2.5	1.5
Eğil	85.1	1.5	13.4	3.1	0.9	1.0	53.5	7.1	39.4	2.0	1.0	1.5
Ergani	72.2	3.1	24.7	7.4	5.2	5.0	58.5	8.4	33.1	13.0	7.0	7.5
Hani	83.3	1.1	15.6	4.0	0.9	1.5	60.9	3.2	35.8	2.5	0.5	1.5
Hazro	86.9	1.2	11.8	2.5	0.6	0.7	64.2	4.3	31.5	2.0	0.5	1.0
Kocaköy	82.9	0.6	16.4	1.5	0.2	0.6	55.5	3.7	40.8	2.0	0.5	1.5
Kulp	81.1	0.5	18.4	4.9	0.5	2.2	68.1	6.8	25.1	4.0	0.5	1.5
Lice	56.9	1.5	41.6	2.6	1.1	3.8	59.6	4.0	36.5	4.0	1.0	2.5
Silvan	82.0	1.5	16.5	10.5	3.2	4.2	50.9	8.5	40.6	8.0	5.0	6.5
Diyarbakır Toplam	63.9	3.8	32.3	100.0	100.0	100.0	45.0	12.0	43.0	100.0	100.0	100.0
PLANLAMA BÖLGESİ	69.5	3.9	26.6				52.0	10.0	38.0			

Yukarıdaki öngörüler çerçevesinde, 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı döneminde;

Adıyaman ilinde istihdama göre sektörel dağılım hizmetler, tarım ve sanayi sıralaması şeklinde gelişecektir. Bu dönemde planlı ya da bu planla önerilen istihdam yaratıcı kullanımlara bağlı olarak, hizmetler ve sanayi sektörleri istihdam oranında artış olacağı öngörülmektedir. Hizmetler sektörünün il payındaki artışın, Şanlıurfa ve Diyarbakır'a göre daha fazla olması beklenmektedir.

Şanlıurfa ilinde istihdama göre sektörel dağılım hizmetler, tarım ve sanayi sıralaması şeklinde gelişecektir. Bu dönemde planlı ya da bu planla önerilen istihdam yaratıcı kullanımlara bağlı olarak, hizmetler ve sanayi sektörleri istihdam oranında artış olacağı öngörülmektedir.

Diyarbakır ilinde istihdama göre sektörel dağılım hizmetler, tarım ve sanayi sıralaması şeklinde gelişecektir. Bu dönemde planlı ya da bu planla önerilen istihdam yaratıcı kullanımlara bağlı olarak, hizmetler ve sanayi sektörleri istihdam oranında artış olacağı öngörülmektedir. Sanayi sektörünün il payındaki artışın, Adıyaman ve Şanlıurfa'ya göre daha fazla olması beklenmektedir.

Planlama Bölgesi'ndeki kentsel ve kırsal yerleşimler, mevcut durumları ve potansiyellerinin değerlendirilmesi sonucunda, yukarıda verilen kabuller ışığında, plan kararlarıyla desteklenen sektörel kimliklere göre de gruplandırılmıştır.

Hizmetler Sektörü Gelişim Merkezleri

Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır Merkez ilçeleri başta olmak üzere, Planlama Bölgesi'ndeki diğer tüm ilçe merkezleri hizmetler sektörünün tüm alt faaliyet kollarında öncelikle gelişme göstereceği merkezlerdir.

Planlama Bölgesi'nde hizmetler sektörünün bir alt kolu olan turizmde ön plana çıkan yerleşimler;

Adıyaman'da, Merkez, Kahta, Gölbaşı, Samsat, Tut ilçe merkezleri ile Hasancık ve Akıncılar beldeleri;

Şanlıurfa'da, Merkez, Birecik, Bozova, Halfeti, Harran ve Viranşehir ilçe merkezleri ile Yaslıca beldesi;

Diyarbakır'da, Merkez, Çermik, Bismil, Ergani, Eğil ve Silvan ilçe merkezleri'dir.

Sanayi (Madencilik Dahil) Sektörü Gelişim Merkezleri

Planlama Bölgesi'nde sanayi oluşumları ve madencilik potansiyeliyle ön plana çıkan yerleşimlerden oluşmaktadır.

Adıyaman'da, Merkez, Gölbaşı ve Besni ilçe merkezleri ile, Balkar, Şambayat ve Çakırhüyük beldeleri;

Şanlıurfa'da, Merkez, Birecik, Suruç (Aligör beldesi) ve Viranşehir ilçe merkezleri;

Diyarbakır'da, Merkez, Ergani ve Silvan ilçe merkezleri.

Tarım ve Hayvancılık Sektörü Gelişim Merkezleri

Planlama Bölgesi'nde, tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu ilçeler bu grupta yer almaktadır. Bunlar;

Adıyaman'da, Gerger, Sincik, Çelikhan,

Şanlıurfa'da, Ceylanpınar, Akçakale, Harran, Suruç, Bozova, Hilvan, Siverek,

Diyarbakır'da, Çınar, Bismil, Çüngüş, Çermik, Dicle, Eğil, Hani, Lice, Kulp, Kocaköy, Hazro'dur.

5.3. NÜFUS KABULLERİ

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Planlama Bölgesi'ni oluşturan illerin, 2010 yılı ve planın hedef yılı olarak kabul edilen 2040'ta oluşması beklenen il bütünündeki nüfusları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

İLLER	2010		
	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM
ADİYAMAN	392.574	198.361	590.935
ŞANLIURFA	1.021.382	641.989	1.663.371
DİYARBAKIR	1.124.305	404.653	1.528.958
PLANLAMA BÖLGESİ TOPLAMI	2.538.261	1.245.003	3.783.264

İLLER	2040		
	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM
ADİYAMAN	832.500	227.500	1.060.000
ŞANLIURFA	2.110.000	1.075.000	3.185.000
DİYARBAKIR	2.207.500	535.000	2.742.500
PLANLAMA BÖLGESİ TOPLAMI	5.150.000	1.837.500	6.987.500

ADİYAMAN İLİ NÜFUS KABULLERİ

İLÇE	BELDE	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM
MERKEZ İLÇE	ADİYAMAN MERKEZ	450.000		
	ATAKENT	5.000		
	HASANCIK	3.000		
	KÖMÜR	7.500		
	YAYLAKONAK	3.000		
ARA TOPLAM		468.500	55.000	523.500
BESNİ	BESNİ MERKEZ	60.000		
	ÇAKIRHÜYÜK	5.000		
	KESMETEPE	5.000		
	KÖSECELİ	3.000		
	SARIYAPRAK	5.000		
	SUGÖZÜ	3.000		
	SUVARLI	5.000		
	ŞAMBAYAT	10.000		
	ÜÇGÖZ	3.000		
ARA TOPLAM		99.000	40.000	139.000
ÇELİKHAN	ÇELİKHAN MERKEZ	15.000		
	PINARBAŞI	7.500		
ARA TOPLAM		22.500	5.000	27.500
GERGER	GERGER MERKEZ	7.500	25.000	32.500
GÖLBAŞI	GÖLBAŞI MERKEZ	60.000		
	BALKAR	15.000		
	BELÖREN	5.000		
	HARMANLI	5.000		
ARA TOPLAM		85.000	15.000	100.000
KAHTA	KAHTA MERKEZ	100.000		
	AKINCILAR	5.000		
	BÖLÜKYAYLA	5.000		
ARA TOPLAM		110.000	55.000	165.000
SAMSAT	SAMSAT MERKEZ	10.000	7.500	17.500
SİNCİK	SİNCİK MERKEZ	10.000		
	İNLİCE	5.000		
ARA TOPLAM		15.000	15.000	30.000
TUT	TUT MERKEZ	15.000	10.000	25.000
İL TOPLAMI		832.500	227.500	1.060.000

ŞANLIURFA İLİ NÜFUS KABULLERİ

İLÇE	BELDE	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM
MERKEZ İLÇE	ŞANLIURFA MERKEZ	1.200.000		
	KARAKÖPRÜ	80.000		
	KISAS	10.000		
	KONUKLU	10.000		
	UĞURLU	10.000		
ARA TOPLAM		1.310.000	400.000	1.710.000
AKÇAKALE	AKÇAKALE MERKEZ	50.000		
	PEKMEZLİ	5.000		
ARA TOPLAM		55.000	80.000	135.000
BİRECİK	BİRECİK MERKEZ	80.000		
	AYRAN	5.000		
	MEZRA	10.000		
ARA TOPLAM		95.000	55.000	150.000
BOZOVA	BOZOVA MERKEZ	25.000		
	YASLICA	7.500		
	YAYLAK	7.500		
ARA TOPLAM		40.000	55.000	95.000
CEYLANPINAR	CEYLANPINAR MERKEZ	60.000	50.000	110.000
HALFETİ	HALFETİ	20.000		
	ARGİL	5.000		
	YUKARIGÖKLÜ	10.000		
ARA TOPLAM		35.000	30.000	65.000
HARRAN	HARRAN MERKEZ	20.000	75.000	95.000
HİLVAN	HİLVAN	35.000	30.000	65.000
SİVEREK	SİVEREK	200.000		
	GÜRAKAR	7.500		
	KAPIKAYA	7.500		
ARA TOPLAM		215.000	150.000	365.000
SURUÇ	SURUÇ MERKEZ	80.000		
	ALIGÖR (ONBİRNİSAN)	10.000		
ARA TOPLAM		90.000	50.000	140.000
VİRANŞEHİR	VİRANŞEHİR MERKEZ	150.000		
	EYÜPNEBİ	5.000		
ARA TOPLAM		155.000	100.000	255.000
İL TOPLAMI		2.110.000	1.075.000	3.185.000

DİYARBAKIR İLİ NÜFUS KABULLERİ

İLÇE	BELDE	KENTSEL	KIRSAL	TOPLAM
MERKEZ İLÇE	BÜYÜKŞEHİR	1.700.000		
	ÖZEKLİ	5.000		
ARA TOPLAM		1.705.000	60.000	1.765.000
BİSMİL	BİSMİL MERKEZ	100.000		
	AMBAR	5.000		
	TEPE	7.500		
	YUKARISALAT	5.000		
ARA TOPLAM		117.500	60.000	177.500
ÇERMİK	ÇERMİK MERKEZ	30.000	45.000	75.000
ÇINAR	ÇINAR	25.000		
	KARACADAĞ (ALATOSUN)	7.500		
ARA TOPLAM		32.500	75.000	107.500
ÇÜNGÜŞ	ÇÜNGÜŞ MERKEZ	5.000		
	YUKARIŞEYHLER	3.000		
ARA TOPLAM		8.000	15.000	23.000
DİCLE	DİCLE MERKEZ	15.000		
	KAYGISIZ	5.000		
ARA TOPLAM		20.000	40.000	60.000
EĞİL	EĞİL MERKEZ	7.500	25.000	32.500
ERGANİ	ERGANİ MERKEZ	120.000		
	ŞÖLEN	5.000		
ARA TOPLAM		125.000	60.000	185.000
HANI	HANI MERKEZ	12.000		
	GÜRBÜZ	9.000		
	KUYULAR	7.500		
ARA TOPLAM		28.500	20.000	48.500
HAZRO	HAZRO MERKEZ	7.500	15.000	22.500
KOCAKÖY	KOCAKÖY MERKEZ	10.000	15.000	25.000
KULP	KULP MERKEZ	15.000		
	AĞAÇLI	3.000		
ARA TOPLAM		18.000	30.000	48.000
LİCE	LİCE MERKEZ	15.000	20.000	35.000
SİLVAN	SİLVAN MERKEZ	80.000		
	BAYRAMBAŞI	3.000		
ARA TOPLAM		83.000	55.000	138.000
İL TOPLAMI		2.207.500	535.000	2.742.500

Planlama Bölgesi'ndeki kentsel nüfus kabullerine ilişkin gruplama aşağıda verilmiştir.

Kentsel nüfusu 5.000 kişiye kadar olacak yerleşimler

Adıyaman'da; Atakent, Hasancık, Yaylakonak, Çakırhüyük, Kesmetepe, Köseceli, Sarıyaprak, Sugözü, Suvarlı, Üçgöz, Belören, Harmanlı, Akıncılar, Bölükayla ve İnlice;
Şanlıurfa'da; Pekmezli, Ayran, Argıl ve Eyüpnebi;
Diyarbakır'da; Özekli, Ambar, Yukarısalat, Çüngüş, Yukarışeyhler, Kaygısız, Şölen, Ağaçlı ve Bayrambaşı.

Kentsel nüfusu 5.000-10.000 kişi arasında olacak yerleşimler

Adıyaman'da; Kömür, Şambayat, Gerger, Samsat, Pınarbaşı ve Sincik;
Şanlıurfa'da; Kısas, Konuklu, Uğurlu, Mezra, Yaslıca, Yaylak, Yukarıgöklü, Gürakar, Kapıkaya ve Aligör (Onbirnisan);
Diyarbakır'da; Tepe, Karacadağ (Alatosun), Eğil, Gürbüz, Kuyular, Hazro ve Kocaköy.

Kentsel nüfusu 10.000-25.000 kişi arasında olacak yerleşimler

Adıyaman'da; Çelikhan, Balkar ve Tut;
Şanlıurfa'da; Bozova, Halfeti ve Harran;
Diyarbakır'da; Çınar, Dicle, Hani, Kulp ve Lice.

Kentsel nüfusu 25.000-50.000 kişi arasında olacak yerleşimler

Şanlıurfa'da; Akçakale ve Hilvan;
Diyarbakır'da; Çermik.

Kentsel nüfusu 50.000-200.000 kişi arasında olacak yerleşimler

Adıyaman'da; Besni, Gölbaşı ve Kahta;
Şanlıurfa'da; Karaköprü, Birecik, Ceylanpınar, Siverek, Suruç ve Viranşehir;
Diyarbakır'da; Bismil, Ergani ve Silvan.

Kentsel nüfusu 200.000 kişi üzerinde olacak yerleşimler

Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır il merkezleri.

6. GENEL ARAZİ KULLANIM KARARLARI

Adıyaman ili geneline bakıldığında, ilin coğrafi olarak tam orta noktasında yer alan il merkezinin doğusundaki yerleşimlerin turizm, batısındaki yerleşimlerin ise, tarım ve sanayi sektörlerinin etkisiyle şekillendiği görülmektedir. İlin temel gelişme eksenini oluşturan ana ulaşım aksı üzerindeki dört büyük kentsel yerleşim olan Gölbaşı, Besni, Adıyaman ve Kahta'nın, plan döneminde merkez konumlarını daha da güçlendirmesi öngörülmüştür.

Görece verimli tarım arazileri ve sulama projeleri ağırlıklı olarak ilin güney ve güneybatısında yoğunlaşırken, ilin güney sınırını oluşturan Atatürk Baraj Gölü de Adıyaman'ın güney kesiminde planlamaya en temel girdiyi oluşturmaktadır. Atatürk Baraj Gölü ve Nemrut Dağı Milli Parkı, ilin olduğu kadar, bölgenin de en önemli turizm değerleri arasındadır. Diğer doğal, kültürel ve tarihi varlıkların yanı sıra bu iki değer de turizme daha çok katkı sağlayacağı şekilde bölgesel planlama kararları getirilmesi, ildeki en önemli yaklaşımlardan biridir. İlin Atatürk Barajı kenarında yer alan tek ilçesi Samsat'tır. Samsat'ın, 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı döneminde Atatürk Baraj Gölü'nde yapılan balıkçılık faaliyetlerinin fiziki ve idari merkezi olması, balıkçılık sektörüne yönelik idari ve ticari işlevlerin ilçede toplanması öngörülmüştür. Kahta ise, günümüzde olduğu gibi, Nemrut Dağı potansiyeline bağlı olarak, uluslararası bir turizm destinasyonu olacak şekilde desteklenmiştir.

Şanlıurfa bütününe bakıldığında, il merkezinin doğu ve batısının arazi kullanımı açısından oldukça net olarak ayrıldığı görülmektedir. Fırat Havzası'na yakın olan batı kesimler, dikili tarım alanlarının yoğunlaştığı yerler olarak dikkat çekerken, doğu kesimlerde mera alanları geniş yer kaplamaktadır. İl bütününde planlamayı yönlendiren en önemli iki veri ise, önemli bir kısmı tamamlanmış olan sulama ve arazi toplulaştırma alanlarıdır. İlin özellikle güney kesimlerinde yoğunlaşan bu alanlar, planlamada en önemli girdileri oluşturmaktadır. Cazibe merkezi konumundaki Şanlıurfa il merkezinin, il genelindeki diğer yerleşimlere göre oldukça ön planda olduğu görülmektedir. Ancak, tarım ve tarıma dayalı sanayinin geliştiği, GAP'ın önemli gelişme eksenleri üzerinde bulunan Birecik, Suruç, Siverek, Viranşehir gibi yerleşimlerin, bu özelliklerle daha da gelişmesi ve merkez niteliklerinin güçlenmesi öngörülmüştür. Başta Halfeti ve Harran çevresi olmak üzere, ilde turizm açısından özellikli bölgeler için planlama kararları getirilmiştir.

Diyanbakır geneli incelendiğinde, büyükşehir statüsündeki il merkezinin ekonomik ve kentsel anlamda il içinde, hatta GAP Bölgesi'nde önemli ölçüde ön plana çıkan, metropolleşme sürecinde olan, kentsel kullanımların yoğunlaştığı ve ildeki diğer ilçelere göre büyük gelişmişlik farkına sahip bir yerleşim olduğu görülmektedir. İlde daha dengeli bir yerleşim deseni oluşturulabilmesi için, Ergani, Bismil, Silvan gibi görece gelişmiş ilçelerin yanı sıra, farklı niteliklerin öne çıktığı diğer ilçe merkezleri için de potansiyellerini yansıtabilecekleri planlama kararları getirilmiştir. İli boydan boya kateden Dicle Nehri, sulama alanları, barajlar, doğal ve rekreatif potansiyelleriyle büyük öneme sahiptir. İlin,

kuzeydeki ilçelerin bulunduğu dağlık bölgeler dışında, neredeyse tamamı sulama ve toplulaştırma projelerinin yürütüldüğü hafif dalgalı düzlüklerden oluşmaktadır. Şanlıurfa'da olduğu gibi, Diyarbakır'da da bu alanlar planlamada belirleyicidir. İl genelinde Silvan, Ergani, Dicle, Eğil, Lice gibi turizm açısından özellikli bölgeler için teşvik edici planlama kararları getirilmiştir.

Her üç ilde de, tarımsal karakterli diğer kentsel ve kırsal yerleşimlerde, tarımsal verimliliğin artırılması ve alternatif üretim modellerinin oluşturulmasına yönelik planlama kararları alınmıştır.

Bu bilgiler ışığında, mekansal kullanım alanları aşağıdaki gibi şekillenmiştir.

6.1. ULAŞIM KARARLARI

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda belirtildiği gibi, "Türkiye'de artan ulaşım talebine uygun olarak demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının yeterince geliştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma türünün karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum taşıma türleri arasında dengesiz ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur". 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ulaşım ana kararları, 9.Kalkınma Planı'nda vurgulanan bu eksikliğin mümkün olduğunca giderilmesi hedeflenerek alınmıştır.

6.1.1. Karayolu Ulaşımı

Planlama Bölgesi'ndeki Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır İlleri arasındaki ulaşım, genel olarak karayolu ile yapılmaktadır. Üç ilde de il merkezleri ile önemli ilçe merkezlerine ulaşan karayolu akslarının standartları iyidir. Dağlık alanlardaki belde ve köy yerleşmelerine ulaşan yollarda ise yol kalitelerinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Karayolları bölge müdürlüklerinden alınan kurum görüşleri doğrultusunda, devlet yolu olarak verilen güzergahlar 1. derece, il yolu olarak verilen güzergahlar ise 2. derece yol olarak kabul edilmiştir. Bunlara ek olarak, planlama kararlarıyla, çeşitli kentsel kullanımlar ile bazı ilçe merkezlerini birbirlerine ve il merkezlerine bağlayan güzergahlar da 1. ya da 2. derece yol olarak önerilmiştir. Ayrıca, Gaziantep-Şanlıurfa otoyolu ile, bu yolun devamında Şanlıurfa-Diyarbakır-Mardin otoyol bağlantısı planda gösterilmiştir.

Adıyaman ilinin, Atatürk Baraj Gölü nedeniyle Şanlıurfa ve Diyarbakır ile olan ulaşım bağlantılarının zayıfladığı bilinmektedir. Gölbaşı-Kahta hattı, karayolu ulaşımında ilin ana omurgasını oluşturmakta; ancak, bu aksın doğuda Şanlıurfa ve Diyarbakır'a olan bağlantısı kesintiye uğramaktadır. Bu nedenle, Baraj Gölü üzerinden Kahta-Siverek bağlantısının feribotlu geçişin yanı sıra köprülü geçiş haline getirilmesi ve Akıncılar (Kahta) – Hilvan, baraj gölü geçişinin sağlanması ve buna bağlı yolların iyileştirilmesi öngörülmüş, bu sayede Şanlıurfa iline olan ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Ayrıca, Adıyaman'ın doğusunda Gerger'i, Diyarbakır ilinde Çermik'e bağlayan güzergahın devamlılığı sağlanmış, böylece batıda Kahta'dan doğuda Kulp'a kadar uzanan ikinci bir aks oluşturulmuştur.

Şanlıurfa ilindeki ana ulaşım şeması, GAP Master Planı'nda da önerilmiş olan Kırık Gelişme Aksı (Birecik-Şanlıurfa-Siverek) ve buna eklenen Şanlıurfa-Viranşehir Alt Bölge Gelişme Aksı'ndan oluşmaktadır. Bu çerçevede, İl Merkezi, Siverek ve Viranşehir, önemli bölgesel yolların kesişimindeki yerleşimler olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, güneyde

Akçakale sınır kapısı üzerinden Suriye'ye, kuzeybatıda ise Bozova üzerinden Adıyaman'a olan bağlantılar da güçlü yollardır.

Bu bağlantılar dışında, Adıyaman'dan gelen ve Fırat Nehri'ni geçerek Şanlıurfa il sınırlarına giren tek nokta olan Bozova güzergahının, batıda Halfeti ve Birecik'e, güneyde Suruç'a doğrudan bağlanması sağlanmıştır. Buna ek olarak, Besni-Kızılin yolunun Fırat üzerinden güneye köprülü geçişle Birecik'e kadar ulaşması sağlanmıştır. Ayrıca, Hilvan ve Siverek'ten güneye, Siverek'ten kuzeyde Çermik'e, Ceylanpınar ve Viranşehir üzerinden kuzeyde Diyarbakır'a bağlanan yollar da önemli güzergahlar olarak öne çıkmaktadır.

Ana ulaşım aksları üzerinde bulunan Hilvan, Siverek ve Viranşehir kentlerinde çevre yolu güzergahları önerilmiş, böylece transit trafiğin rahatlatılması amaçlanmıştır.

Diyarbakır ilindeki ana ulaşım şeması da, yine GAP Master Planı'nda önerilmiş olan Kırık Gelişme Aksı (Diyarbakır-Silvan) ile, buna eklenen Ergani-Diyarbakır-Bismil aksından oluşmaktadır. Diyarbakır'dan güneyde Çınar üzerinden Mardin'e ve kuzeyde Kocaköy üzerinden Bingöl'e bağlanan yollar da önemli güzergahlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu yollar dışında, İl Merkezi'nden, güneybatıda Alatosun üzerinden ve Karacadağ'ın güney eteklerinden Viranşehir'e, Silvan'dan güneyde Bismil'e, Ergani-Diyarbakır-Bismil aksından ise kuzeyde Eğil, Hani, Hazro ve Kulp'a dikey bağlantılar kurulmuştur.

Bu çerçevede, Planlama Bölgesi'ndeki 1. derece yollar:

- Kahramanmaraş-Gölbaşı-Adıyaman-Kahta D-360 karayolu ve Siverek bağlantısı,
- *Adıyaman-Besni-Gaziantep* D-850 karayolu,
- *Adıyaman-Bozova-Şanlıurfa* D-875 karayolu,
- Gaziantep-Birecik-Şanlıurfa-Viranşehir-Mardin E-90 karayolu,
- *Şanlıurfa-Siverek-Diyarbakır-Silvan-Batman* E-99 karayolu,
- *Şanlıurfa-Akçakale-Suriye* D-885 karayolu,
- *Diyarbakır-Çınar-Mardin* D-950 karayolu,
- *Diyarbakır-Bismil-Batman* D-370 karayolu
- Siverek'ten E-90 karayoluna bağlanan güzergah olarak şekillenmiştir.

Planlama Bölgesi'ndeki 2. derece yollar ise:

- Gölbaşı-Kahta 1. derece yolundan kuzeyde Tut ve Sincik, güneyde Samsat ve yine kuzeyde Gerger, Çelikhan ve Nemrut üzerinden Malatya'ya bağlanan yollar,
- Balkar-Suvarlı-Köseceli-Kesmetepe bağlantısı,
- Gölbaşı-Besni-Kızılin bağlantısı,
- Adıyaman il merkezinden Baraj Gölü kıyısında Bağpınar'a ulaşan yol,
- Kahta-Gerger, Kahta-Sincik ile Kahta-Akıncılar bağlantıları,

- Bozova'dan güneybatıda Halfeti ve Birecik'e bağlanan yollar,
- Siverek ve Hilvan güneyinde Yedikuyu köyü üzerinde birleşerek Şanlıurfa'ya bağlanan yol,
- Suruç-Akçakale-Pekmezli bağlantısı,
- Şanlıurfa-Viranşehir aksından, güneyde Pekmezli'ye bağlanan yol,
- Şanlıurfa ve Harran doğusundan güneye inen dikey bağlantı
- Siverek'ten, doğuda Çermik-Ergani-Dicle-Hani-Lice-Kulp üzerinden Muş'a bağlanan yol ve batıda bu yola eklenen Gerger-Çermik bağlantısı,
- Dicle-Eğil-Diyarbakır bağlantısı,
- Hani-Diyarbakır bağlantısı,
- Viranşehir kuzeyinden Diyarbakır güneyine, Diyarbakır-Bismil karayoluna bağlanan yol,
- Bismil-Tepe karayolu,
- Silvan-Kocaköy bağlantısı,
- Silvan-Yukarısalat karayolu,
- Diyarbakır-Silvan karayolundan kuzeyde Hazro'ya ayrılan yol,
- Diyarbakır-Siverek bağlantısı (Eski şanlıurfa yolu) şeklindedir.

Planlama Bölgesi'nde, yukarıda sayılan yollar dışında, kalan tüm beldelelere ulaşan akslar ile; özellikle merkezi yerleşim yerlerini birbirlerine ve daha üst kademe yerleşmelere bağlayan, toplayıcı nitelik taşıyan bazı köy yolları 3.derece yollar olarak belirlenmiştir. Mevcutta bir kısmı köy yolu statüsündeki bu hatların iyileştirilerek Karayolları yol ağına alınması önerilmektedir. Diğer yandan, prensip olarak, tüm köy yollarının da nitelik olarak iyileştirilmesi tavsiye edilmektedir. Özellikle dağlık kesimlerde bu ulaşım kategorisinde sorunlar yaşandığı bilinmektedir.

6.1.2. Demiryolu Ulaşımı

Planlama Bölgesi'nde Malatya-Kahramanmaraş arasında, Adıyaman ilinin batısından geçen bir demiryolu güzergahı; Nizip-Nusaybin arasında, Şanlıurfa ilinin güneyinden, Suriye sınırı boyunca geçen bir demiryolu güzergahı; ve Malatya-Kurtalan arasında, Diyarbakır ilini kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda geçen bir demiryolu güzergahı bulunmaktadır.

1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı kapsamında, Planlama Bölgesi'nde demiryolu ulaşımı ile ilgili olarak bu üç güzergahın birbiriyle ilişkilendirilmesi fikri benimsenmiştir. Şanlıurfa Merkez-Hilvan-Siverek-Diyarbakır Merkez demiryolu güzergahı kesinleşmiş projesine göre plana aktarılmıştır. Ayrıca, Gölbaşı'nı Bozova üzerinden Şanlıurfa il merkezine (GAP Havaalanı'na) bağlayan bir demiryolu önerisi getirilmiştir. İkinci olarak, güneydeki Mürşitpınar sınır kapısından, il merkezinin kuzeyindeki GAP Havaalanı'na demiryolu bağlantısı önerilmiştir.

Bu önerilere bağlı olarak, Şanlıurfa kent merkezi için hafif raylı sistem önerileri de getirilmiştir. Sınır kapısıyla bağlantılı olarak, Akçakale-Şanlıurfa arasında karayoluna paralel ve doğrudan kent merkezine ulaşan bir hafif raylı sistem önerilmiştir.

Buna ilaveten, Adıyaman il merkezi – Kahta ilçesi arasında bir demiryolu güzergahı önerilmiştir. Öneri demiryolu ve raylı sistem güzergahları planda şematik olarak gösterilmiştir.

Ayrıca, DLH Genel Müdürlüğü tarafından düşünülen, Nizip-Nusaybin hattının iyileştirilmesi projesi desteklenmektedir.

6.1.3. Havayolu Ulaşımı

Planlama Bölgesi'nde Adıyaman'da Adıyaman Havaalanı, Şanlıurfa'da GAP Havaalanı, Diyarbakır'da Diyarbakır Havaalanı aracılığıyla havayolu ulaşımı yapılabilmektedir.

1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı kapsamında, Planlama Bölgesi'nde havayolu ulaşımı ile ilgili olarak Diyarbakır'daki havaalanının kent dışına çıkarılması desteklenmektedir. Bu amaçla, yeni havaalanının il merkezinin güneydoğusunda, Beşpınar Mevkii'nde yer seçebileceği önerisi şematik olarak getirilmiş, planda kesin bir alan belirlenmemiştir.

6.1.4. Turizm Destekleme Amaçlı Tur Güzergahları

Turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve turizmin katma değerinin yükseltilmesi amacıyla bölgedeki önemli doğal, tarihi ve kültürel değerler arasında ve bunları ana akslara bağlayan *turistik tur güzergahları* belirlenmiştir.

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi doğal, tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin bir yelpazeye sahiptir. Planlama Bölgesi, geçmişte Hitit, Kommagene, Asur, Urartu, Makedon, Roma, Bizans, Osmanlı gibi çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle bölgede çok sayıda antik kent ve tarihi kalıntı bulunmaktadır. Planlama Bölgesi etkileyici kültür ve inanç turizmi potansiyelinin yanı sıra, doğa, termal ve yayla turizmi açısından da önemli bir zenginliğe sahiptir.

Tur güzergahları, Planlama Bölgesi'ndeki üç il merkezini de birer başlangıç ve bitiş noktası olarak kabul etmektedir. Her üç il merkezi de, ana ulaşım akslarını kullanan tur güzergahlarıyla birbirine ve Gaziantep, Mardin gibi, bölgesel turistik tur destinasyonlarına bağlanmaktadır. Planlama Bölgesi'nde aşağıda açıklanan turistik tur güzergahları, öncelikli olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, bölge genelinde turistik potansiyelleri birbirine bağlayan tüm yolların bu şekilde değerlendirilmesi önerilmektedir.

- Bu güzergahlardan en önemlisi, **Adıyaman** il merkezi ve çevresi-Kahta ilçe merkezi-Nemrut Dağı Milli Parkı arasındadır. Tur güzergahının bir kolu, Adıyaman il merkezinden başlayıp, kuzeyde Karadağ Mesiresi, bölge parkı önerilen Palanlı Vadisi, Perre Antik Kenti, Palanlı, Haydaran ve Zey Mağaraları, eko-turizmin desteklediği Taşgedik köyü, Koçali Baraj Gölü, Akdağ Devlet Avlağı ve nihayet Çat Baraj Gölü üzerindeki yüzer adacıklara uğrayıp Çelikhhan ilçe merkezine ulaşmaktadır. Bir diğer kol ise, il merkezinin doğusunda Alıdağı Mesiresi ile başlayıp, Hasancık rekreasyon alanı ve arboretumu, Kahta ilçe merkezine; oradan da Nemrut Dağı Milli Parkı içinde Karakuş Tepesi, Cendere Vadisi, Cendere Köprüsü, Arsamia, Eski Kahta'yı dolaşarak Nemrut Tümülüsü'nde sonlanan güzergahtır. Doğa ve kültür turizmi ağırlıklıdır. Bu tur güzergahında, konaklama, kamping ve günübirlik kullanımların toplandığı Damlacık, Karadut, Narince ve Kocahisar köyleri de yer almaktadır.
- Adıyaman il merkezinin batısında Besni ve Gölbaşı'na giden, Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı'nda sonlanan güzergah, doğa turizmi ağırlıklıdır.
- Adıyaman il merkezinden, güneyde Atatürk Baraj Gölü kıyısına, Balkaya köyüne ulaşan güzergah, göl turizmine ve su sporlarına yöneliktir.
- Adıyaman-Kahta tur güzergahından, güneyde Samsat'a ayrılan hat, yine göl turizmine ve su sporlarına yöneliktir.
- Adıyaman'ın güneyinde Fırat kıyısına inen ve Kızılın köyü rekreasyon alanı, kaya mezarları, Kızılın Köprüsü ve Mağaraları'na uğrayan güzergah, kültür ve doğa turizmi potansiyeline sahiptir.
- Adıyaman'dan Şanlıurfa il merkezine ulaşan; Atakent beldesi, Atatürk Barajı Tesisleri ile, Baraj Gölü kıyısında bulunan Yaslıca beldesi turizm ve rekreasyon kullanımlarını birleştiren güzergah, doğa ve su sporları turizmine yöneliktir.
- Bir diğer önemli tur güzergahı da, **Şanlıurfa** tarihi kent merkezinden başlayarak, güneydoğuda Harran Antik Kenti ve Harran evleri, Bazda Mağaraları, Han-El Ba'rür Kervansarayı, Şuayp Şehri, Soğmatar Antik Kenti, Senem Mağarası, Tek Tek Dağları Milli Parkı, Karaali Kaplıcaları ve Göbeklitepe üzerinden yeniden Şanlıurfa'ya dönen kapalı ringdir. Bu güzergah kültür, doğa ve termal turizm potansiyeline sahiptir.
- Şanlıurfa kent merkezinden batı yönünde Birecik'e, Fırat Sulak Alanı ile Birecik Baraj Gölü'ne; buradan da Fırat Nehri boyunca Ayran beldesi ve Halfeti'ye ulaşan güzergahta, özellikle su ögesi ön plana çıkmaktadır. Bu güzergah, Yaylak beldesi üzerinden Yaslıca ve Bozova'ya bağlanmıştır.
- Şanlıurfa kent merkezinden doğu yönünde Viranşehir'e; buradan da kuzeyde Eyyüpnebi Turizm Merkezi'ne, doğuda ise Mardin'e bağlanan güzergah, inanç turizmi ağırlıklıdır.
- Şanlıurfa il merkezini, Hilvan ve Siverek üzerinden Diyarbakır'a bağlayan aks ile, Adıyaman'ı Kahta üzerinden Siverek'e bağlayan Baraj Gölü geçişi de bağlayıcı/birleştirici tur güzergahları olarak göze çarpmaktadır.

- Diyarbakır il merkezini kuzeybatıda eski maden ocaklarına, Çayönü Kazı Alanı'na ve Zülküfpeygamber Ziyareti'ne uğrayarak Ergani'ye bağlayan güzergah kültür ve inanç turizmine yöneliktir.
- Diyarbakır tarihi kent merkezini güneyde Çınar üzerinden Mardin'e bağlayan güzergah da bağlayıcı bir geçiştir.
- İl merkezini, kuzeyde Eğil ve Dicle'ye; ayrıca bunun doğusunda yine kuzeyde Kocaköy ve Lice'ye (Birkleyn ve Ashabıkeyf Mağaraları, Dakyanus Harabeleri) bağlayan güzergahlar, doğa ve kültür turizmi potansiyeli taşımaktadır.
- İl merkezini, doğuda Bismil üzerinden Batman'a; yine doğuda Silvan, Hassuni Mağaraları ve Malabadi Köprüsü üzerinden Batman'a bağlayan güzergahlar, doğa ve kültür turizmi ağırlıklıdır.

6.2. KULLANIM ALANLARI

6.2.1. YERLEŞME ALANLARI

Yerleşme alanları, Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerindeki, il, ilçe, belde ve köy statüsündeki yerleşim alanlarının tümünü kapsamaktadır.

6.2.1.1. Kentsel Yerleşme Alanları

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi'nde yer alan ilçe merkezleri ve beldeler kentsel yerleşim alanları kapsamında değerlendirilmiştir. Kentsel yerleşim alanlarında mekansal planlama kararları, yerleşimlerin mevcut kimlikleri, strateji planlarında desteklenen öncelikleri, sektörel gelişme potansiyelleri ve buna bağlı olarak oluşması beklenen nüfusları dikkate alınarak, plan döneminde kazanacakları kimlikleri doğrultusunda belirlenmiştir.

6.2.1.2. Kırsal Yerleşme Alanları

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi kapsamındaki kırsal yerleşme alanları, kentsel yerleşme alanları dışında kalan köy ve mezraları kapsayan, 3194 Sayılı “İmar Kanunu”nun ilgili yönetmeliği uyarınca köy yerleşik alanı ve civarına ilişkin sınır tespiti yapılmış/yapılmamış ve bu planda sınırları plan ölçeği gereği gösterilememiş olan alanlar ile 442 Sayılı Köy Kanunu uyarınca belirlenmiş/belirlenecek olan alanlardır.

6.2.1.3. Yaylalık Alanlar

Yayla olarak bilinen veya kullanılan alanlardaki, mera, yaylak, kışlak ve hazineye kayıtlı alanlar dışında kalan alanlardır. Bu alanlarda, tarım dışı ve marjinal tarım arazilerindeki özel mülkiyete tabi olan parsellerde, kadastral bir yola cephesi bulunmak şartıyla, konut ve tarımsal amaçlı yapılar ile eko-turizm gelişimini desteklemek amacıyla, “turizm tesislerinin belgelendirmesine ve niteliklerine ilişkin yönetmelik”te belirtilen çiftlik evi-köy evi, yayla evi ve dağ evi türlerindeki kırsal turizm kullanımlarının yapılabilmesi yönünde plan hükümleri belirlenmiştir.

6.2.2. ÇALIŞMA ALANLARI

6.2.2.1. Büyük Alan Gerektiren Kamu Kuruluş Alanları

Planlama Bölgesi'nde bu tür kullanımlar için ayrılan planlı alanlar gösterilmiştir.

Bu kullanımlar için, gerektiğinde kentsel yerleşik ve kentsel gelişme alanları ile konut dışı kentsel çalışma alanları içerisinde alt ölçekli planlarda yer seçimi yapılabilecektir.

6.2.2.2. Konut Dışı Kentsel Çalışma Alanları

Planlama Bölgesi'nde bu planda önerilen konut dışı kentsel çalışma alanlarının bulunduğu ilçe ve beldeler;

Adıyaman ilinde, İl Merkezi; Merkez İlçe Atakent, Hasancık ve Kömür beldeleri; Besni ilçe merkezi ile Çakırhüyük, Suvarlı, Üçgöz ve Şambayat beldeleri; Gölbaşı ilçe merkezi ile Balkar beldesi; Kahta ilçe merkezi; Tut ilçe merkezi; Samsat ilçe merkezi,

Şanlıurfa ilinde, İl Merkezi; Akçakale ilçe merkezi; Bozova ilçe merkezi ile Yaylak ve Yashıca beldeleri; Halfeti ilçe merkezi ile Yukarıgöklü beldesi; Hilvan ilçe merkezi; Siverek ilçe merkezi; Suruç ilçe merkezi ile Aligör (Onbırnisan) beldesi ve Mürşitpınar köyü; Viranşehir ilçe merkezi,

Diyarbakır ilinde, İl Merkezi; Bismil ilçesi Tepe ve Yukarısalat beldeleri; Çermik ilçe merkezi; Çınar ilçe merkezi; Dicle ilçe merkezi; Eğil ilçe merkezi; Ergani ilçe merkezi; Hani ilçesi Gürbüz beldesi; Hazro ilçe merkezi; Kocaköy ilçe merkezi; Lice ilçe merkezi; Silvan ilçe merkezi'dir.

Ayrıca, planda gösterilen kentsel yerleşme alanları içinde, gerekli görüldüğünde imar planları çerçevesinde konut dışı kentsel çalışma alanları için yer ayrılacaktır.

6.2.2.3. Organize Sanayi Bölgeleri

Planlama Bölgesi'nde mevcut ya da yer seçimi yapılmış olan organize sanayi bölgeleri planda gösterilmiştir. Bunlar;

Adıyaman ilinde, İl Merkezi; Besni ilçesi; Gölbaşı ilçesi Balkar beldesi; Kahta ilçesinde,

Şanlıurfa ilinde, İl Merkezi (Şanlıurfa OSB ve Besi OSB), Birecik ve Viranşehir ilçelerinde,

Diyarbakır ilinde, İl Merkezinde (Diyarbakır OSB ve Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB) yer almaktadır.

Ayrıca, mevzuata uygun yeni yer seçimi yapılması durumunda, bu alanlar planda yer alabilecektir.

6.2.2.4. Sanayi Alanları

Sanayi sektörü, Planlama Bölgesi'ndeki üç ilde de sektörlerin istihdama göre dağılımında, tarım ve hizmetler sektörlerinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Bölge genelinde sanayi kullanımları, yukarıda belirtilen organize sanayi bölgelerinde yoğunlaşmakla birlikte, genellikle imar planları içerisinde olmak üzere çeşitli noktalarda münferit sanayi alanları da mevcuttur.

Adıyaman'da sanayi sektörü gelişimi gıda ve tekstile dayalı olarak oluşmuştur. Öneri sanayi alanları, il merkezi ve Hasancık; Besni ilçesi Şambayat beldesi doğusu (*ağırlıklı olarak taşta toprağa dayalı olması önerilmiştir*), Kahta ilçe merkezi, Gölbaşı ilçe merkezi ve Balkar beldesindedir.

Şanlıurfa'da sanayi sektörü temelini tarımsal sanayi oluşturmaktadır. Öneri sanayi alanları, il merkezi; Birecik ilçe merkezi (*tarımsal sanayi*); Bozova ilçe merkezi ve güneyi; Suruç ilçesi Aligör (Onbirmisan) beldesi; Hilvan ilçe merkezi (*tarımsal sanayi*); Siverek ilçe merkezi, Viranşehir ilçe merkezindedir.

Diyaabakır'da tarım ve madencilik üzerine yoğunlaşmış sanayi sektörü ekonomide önemli bir yer tutmaktadır. Sektör plan döneminde de bu özelliğini koruyacaktır. Öneri sanayi alanları, il merkezi; Ergani ilçe merkezi ve güneyi; Çermik ilçe merkezi; Dicle ilçe merkezi; Hazro ilçe merkezi güneyi; Silvan ilçe merkezindedir.

Bu sanayi tesisleri içinde, tarıma dayalı sanayi üretiminin önerildiği tesisler, planda ayrıca gösterilmiştir. Planlama Bölgesi'nde, sanayi tesislerinin çevresel etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla, yeni sanayi tesisleri gelişiminin, organize sanayi bölgeleri niteliğinde ya da en az 50 hektarlık sanayi alanı şekilde olması önerilmekte olup bu durum plan hükümlerinde belirtilmiştir. Ayrıca, münferit sanayi taleplerinin sanayi veya organize sanayi bölgelerine yönlendirilmesi ve sanayi tesislerinde organize sanayi bölgelerindeki gibi nitelikli altyapı standartlarının sağlanması önerilmektedir.

6.2.2.5. Depolama Alanları

Çevre Düzeni Planı'nda gösterilen depolama alanları, nitelik olarak ikiye ayrılmaktadır. Küçük ve yerel ölçekli depolama alanlarının yanı sıra, bazı kentsel yerleşimlere daha büyük ve bölgesel ölçekli "konteyner depolama alanları" da önerilmiştir. Planlama Bölgesi genelinde, bu planla önerilen depolama alanları;

Adıyaman ilinde, Gölbaşı ilçesi Balkar beldesi (konteyner depolama),

Şanlıurfa ilinde, İl Merkezi; Siverek ilçe merkezi; Suruç ilçesi Mürşitpınar köyü (konteyner depolama); Viranşehir ilçe merkezi (konteyner depolama), Akçakale ilçe merkezi (konteyner depolama),

Diyarbakır ilinde, İl Merkezi; Silvan ilçe merkezinde bulunmaktadır.

6.2.2.6. Küçük Sanayi Sitesi Alanları

Planlama Bölgesi bütününde, mevcut küçük sanayi siteleri dışında yeni yer seçimleri getirilmemiştir. Plan döneminde bu kullanım gereksinimi 1/5.000 ölçekli nazım ve 1/1.000 ölçekli uygulama imar planları kapsamında, kentsel yerleşme alanları içinde çözülebilecektir.

6.2.2.7. Organize Tarım ve Hayvancılık Alanları

Çevre düzeni planı kapsamında, tarım sektörünün desteklenmesi ve katma değerinin artırılması amacıyla, entegre ya da entegre olmayan küçük ölçekte tesislerin toplu olarak yer alabilmesini sağlamak üzere organize tarım ve organize hayvancılık alanları önerilmiştir. Planlı ya da öneri halindeki organize tarım alanlarının bulunduğu ilçe ve beldeler;

Adıyaman ilinde, İl Merkezi; Besni ilçe merkezi (organize hayvancılık alanı) ile Çakırhüyük beldesi; Gölbaşı ilçesi Balkar beldesi, Sincik ilçe merkezi (ağırlıklı olarak, Sincik lalesi yetiştirilmesine yönelik organize çiçekçilik faaliyeti); Tut ilçe merkezi, (ayrıca Gerger ilçesinde organize çiçekçilik faaliyeti desteklenmektedir),

Şanlıurfa ilinde, Suruç ilçe merkezi (hayvancılık ağırlıklı); Halfeti ilçesi Yukarıgöklü beldesi, Bozova ilçe merkezi, Birecik ilçesi Ayran beldesi güneyi; Harran ilçe merkezi, Siverek ilçe merkezi (hayvancılık ağırlıklı),

Diyarbakır ilinde, İl Merkezi; Çınar ilçe merkezi; Çüngüş ilçe merkezi; Dicle ilçe merkezi; Hazro ilçe merkezi; Hani ilçesi Gürbüz beldesi ve Silvan ilçe merkezi'dir.

Bu alanlar dışında, Adıyaman ilinde Kahta ve Diyarbakır ilinde Çermik ve Kocaköy ilçelerinde teknolojik sera bölgeleri ile Suruç ilçesinde arap atlarına yönelik hara ve hayvan hastanesi önerilmiştir.

6.2.2.8. Lojistik Merkez Alanları

Planlama Bölgesi'nde, GAP'ın sektörel gelişim hedefleri de dikkate alınarak, ithalat ve ihracata yönelik nakliye, depolama ve ambalajlamanın bir arada yer aldığı alanlar önerilmiştir. Lojistik merkezlerin yerleri belirlenirken, ulaşım bağlantılarının güçlü olması ve farklı ulaşım türleri arasında aktarma yapılabilmesi (intermodal taşımacılık) göz önünde bulundurulmuştur.

Adıyaman ilinde, Şambayat beldesi'nin doğu kesiminde, Merkez ilçe sınırları içindeki Börkenek mevkiinde, öneri sanayi alanlarının doğusunda lojistik merkez alanı önerilmiştir.

Şanlıurfa ilinde, GAP Havaalanı'nın bulunduğu kuzey kesimde önerilmiştir.

Diyaabakır ilinde, il merkezinin güneydoğusunda, Yuvacık köyü mevkiinde ve kuzeyde Leylek Demiryolu İstasyonu mevkiinde yer seçebileceği önerisi şematik olarak getirilmiş, planda kesin bir alan belirlenmemiştir.

6.2.2.9. Askeri Alanlar ve Güvenlik Bölgeleri

Planlama Bölgesi'nde planda gösterilmiş ya da plan ölçeği gereği gösterilememiş olan tüm askeri alanlar ve güvenlik bölgeleri, 2565 Sayılı "Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu" ve bu kanuna ilişkin yönetmelik hükümleri çerçevesinde korunan alanlardır.

6.2.3. TURİZM ALANLARI

Planlama Bölgesi'nde önemli bir potansiyel içeren turizm sektörünün katma değerini artırmak ve bu değer potansiyel sunan tüm yerleşimler tarafından kullanılabilmesi ve paylaşılabilmesini sağlamak kalkınma sürecinde büyük önem taşımaktadır.

Planlama Bölgesi'nde mevcut turizm etkinlikleri, temelde tarih, inanç ve kültür turizmi ağırlıklı olarak sürdürülmektedir. Diğer yandan, doğa turizmi (eko-turizm), inanç turizmi ve termal turizm faaliyetleri için çok çeşitli potansiyeller mevcuttur. Ancak, günümüzde bu değerlerin önemli bir kısmı düzenlenerek turizm kullanımına açılmamıştır. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı, bu değerlerin turizme kazandırılması için çeşitli plan kararları getirmiştir.

6.2.3.1. Turizm Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'nde önemli bir potansiyel içeren turizm sektörünün katma değerini artırmak ve bu değer potansiyel sunan tüm yerleşimler tarafından kullanılabilmesi ve paylaşılabilmesini sağlamak kalkınma sürecinde büyük önem taşımaktadır. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ana kararlarından biri olarak, Planlama Bölgesi'ndeki üç ilde de turizm potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik mekansal planlama kararları getirilmiştir. Ayrıca, turizm tesis alanları, yer seçimi alt ölçekli planlarda belirlenmek üzere, kentsel veya kırsal yerleşme alanları ile yaylalık alanlarda da oluşabilecektir.

Planlama Bölgesi'nde bu planla önerilen turizm tesis alanlarının bulunduğu ilçe ve beldeler;

Adıyaman ilinde, il merkezi; Akıncılar beldesi,

Şanlıurfa ilinde; il merkezi; Halfeti ilçe merkezi; Birecik ilçe merkezi; Harran ilçesi doğusu Göktaş köyü mevki,

Diyaşbakır ilinde, il merkezi; Eğil ilçe merkezi ve Ergani ilçe merkezidir.

Ayrıca, Çermik, Eyüpnebi ve Şanlıurfa il merkezindeki turizm merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinde de turizm tesisleri yer alabilmektedir. Bu alanların dışında, Nemrut Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı kararlarıyla gelen pansiyonculuk alanları bulunmaktadır. Bunlar, Milli Park içerisindeki Narince, Karadut, Damlacık ve Kocahisar köylerindedir. Şanlıurfa Halfeti ilçesi Savaşan köyünde de, prensip olarak turizm desteklenmektedir.

6.2.3.2. Günübirlık Tesis Alanları

Çevre Düzeni Planı'nda gösterilen günübirlık tesis alanları:

Adıyaman ilinde il merkezi kuzeyi; Gölbaşı Gölleri çevresi; ve Akıncılar beldesi,

Şanlıurfa ilinde Yalıca beldesi Atatürk Baraj Gölü kıyısı,

Diyaşbakır ilinde il merkezi Dicle Nehri kıyısı ve Devegeçidi Baraj Gölü çevresi; ve Bismil ilçe merkezindedir.

Bunlara ilaveten, bu planda alan olarak tanımlanmamış olup, "G" sembolü ile gösterilmiş olan noktasal günübirlık yerlerde, büfe, kır kahvesi veya çaybahçesi ile kirletici etkisi olmayan, fosseptik yapımını gerektirmeyen seyyar tuvalet yapılabileceği yönünde plan hükmü getirilmiştir. Noktasal günübirlık kullanımlar:

Adıyaman ilinde Merkez ilçe Balkaya köyü ile Atakent beldesi Atatürk Baraj Gölü kıyısı ve Koçali Baraj Gölü kenarı; Kahta ilçesi Atatürk Baraj Gölü kıyısında Bostanlı ve Susuz köyleri ile Kahta-Siverek ve Kahta-Akıncılar feribot geçiş noktaları; Çelikhan ilçesi Pınarbaşı beldesi Havşari Pınarı mevki; Samsat ilçesi Atatürk Baraj Gölü kıyısında Kızılöz köyü; Besni ilçesi Üçgöz beldesi; Gölbaşı ilçesi Çetintepe Baraj Gölü kıyısı; Tut ilçesi Soğukpınar mevki,

Şanlıurfa ilinde Harran ilçesi Şuayp Şehri ve Soğmatar Antik Kenti; Siverek ilçesi Atatürk Baraj Gölü kıyısında Baki ve Narlıkaya mevkileri,

Diyaşbakır ilinde Ergani ilçesi Sesveren köyü ile ilçe merkezi kuzeyi ve Dicle ilçesi Kralkızı Baraj Gölü çevresindedir.

6.2.3.3. Termal Turizm Alanları

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi'nde termal turizm potansiyeli sunan ve bu kapsamda değerlendirilmesi önerilen kaynaklar;

Şanlıurfa ilinde, Karaali köyü ve çevresinde Karaali Kaplıcaları,

Diyarbakır ilinde, Çermik ilçesinde Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilmiş olan Çermik Kaplıcaları'dır.

Yukarıda belirtilen jeotermal kaynakların dışında tespit edilecek kaynakların termal turizm potansiyelini destekleyecek şekilde kullanılması desteklenmektedir.

6.2.3.4. Eko-Turizm Alanları

Planlama Bölgesi'nde;

Adıyaman ili Merkez ilçe kuzeyi Palanlı Vadisi-Çelikhan Turizm Alt Gelişim Bölgesi içerisinde bulunan Taşgedik köyünde ve Hasancık beldesinde; Tut ilçe merkezinde,

Şanlıurfa ili Halfeti ilçe merkezi Fırat Nehri kıyılarında eko-turizm alanları planlanmıştır.

6.2.3.5. Kamping Alanları

Planlama Bölgesi'nde gösterimi yapılan kamping alanları, Nemrut Dağı Milli Parkı içinde, Uzun Devreli Gelişme Planı ile Burmapınar ve Karadut köylerinde getirilmiş olan alanlardır.

Planlama Bölgesi'ndeki günübirlik tesisler ve kamping alanları turizm sektörü açısından potansiyel oluşturabilecek kültürel ve doğal güzelliklerin yer aldığı bölgelerde, imar planı kararları ile de oluşabilecektir.

6.2.3.6. Kış Sporları ve Kayak Merkezleri Mekanik Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'nde; **Şanlıurfa** ilinde Karacadağ, bu amaçla değerlendirilmesi önerilen bölgedir.

6.2.3.7. Tur Güzergahları Turizm Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'nde, plan üzerinde gösterilen tur güzergahlarında, turizmin desteklenmesi amacıyla, butik otel ve günübirlik tesis alanlarının yapılabilmesi yönünde plan hükmü getirilmiştir.

6.2.4. ÖZEL KANUNLARA TABİ ALANLAR

Planlama Bölgesi'nde yer alan, milli parklar, tabiatı koruma alanları, tabiat parkları, yaban hayatı geliştirme sahaları, avlaklar, TOKİ alanları ve organize sanayi bölgeleri vb. gibi planlama yetkileri farklı kurumlara ait olan alanlar “özel kanunlara tabi alanlar” olarak tanımlanmıştır.

Bu alanlarda, bu planın onayından önce ve sonra ilgili kanunlar uyarınca yürürlüğe girmiş ve girecek olan her tür ve ölçekteki planlar geçerli kabul edilmektedir. Ancak, yetkili bakanlık ya da kurum ve kuruluşlarca bu planın ilke ve stratejileri doğrultusunda yapılacak veya yaptırılacak olan alt ölçekli planlarda, ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların gösterilmesi zorunludur. Bu alanlarda, ilgili mevzuat çerçevesinde belirlenen koruma kararlarına uygun işlem yapılacaktır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, “Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi” Bölümü'nde belirtildiği gibi, “... Çevrenin korunması ve üretim sürecinin olumsuz etkilenmemesi açısından doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda kurum ve kuruluşlar arasındaki görev ve yetki dağılımındaki sorunlar giderilememiştir”. Bu nedenle, bu alanlarda, yetkili kurum ve kuruluşlarca yapılacak planlama çalışmalarının, bu alanlarla ilgili özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bölgesel bütünlük ve sürdürülebilir kalkınma amacı ile bu planın ilke ve stratejileri doğrultusunda hazırlanması gereklidir.

6.2.4.1. Sit Alanları

Planlama Bölgesi kapsamında kalan sit alanları, Mülga Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'ndan temin edilmiştir. Bu planda gösterilmiş ya da gösterilememiş tüm sit alanlarında ilgili kanun ve yönetmelik hükümlerince uygulama yapılacaktır. Bu alanlarda, kurul kararları ile bu planın onanmasından önce onaylanmış koruma amaçlı imar planlarının yürürlükte olduğu kabul edilmiştir.

Koruma amaçlı imar planı bulunmayan sit alanlarında ise, ilgili idarelerce hazırlanacak olan koruma amaçlı imar planlarının, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınmak ve üst ölçekli çevre düzeni planı olarak bu planın kararlarına uygun olmak kaydıyla, niteliklerine göre ilgili kurum ve kuruluşların uygun görüşü doğrultusunda kesinleşeceği yönünde plan hükmü getirilmiştir.

6.2.4.2. Sulak Alanlar

Planlama Bölgesi'nde, **Adıyaman** ilinde Gölbaşı Gölleri Sulak Alanı, **Şanlıurfa** ilinde ise, Fırat Nehri Kıyısı Sulak Alanı bulunmaktadır.

6.2.4.3. Milli Parklar

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi'nde;

Adıyaman ilinde Nemrut Dağı Milli Parkı, **Şanlıurfa** ilinde ise, Tektek Dağları Milli Parkı bulunmaktadır.

6.2.4.4. Tabiat Parkı ve Tabiatı Koruma Alanları

Planlama Bölgesi'nde bu statüdeki tek alan, **Adıyaman** ili Gölbaşı Gölleri Tabiat Parkı'dır.

6.2.4.5. Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Planlama Bölgesi'nde bu statüde, **Şanlıurfa** – Kızılkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası yer almaktadır.

6.2.4.6. Avlaklar

Planlama Bölgesi'nde, **Adıyaman** ili Akdağ Devlet Avlağı, Şanlıurfa ili Merkez ilçe Alanlı-Burç ve Körkuyu Örnek Avlakları bulunmaktadır.

6.2.4.7. Mesire Yerleri

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi'nde yer alan mesire yerleri;

Adıyaman ilinde, Merkez ilçe Alıdağ ve Karadağ; Gerger ilçesinde Karagöl-Kırkpınar ve Besni ilçesinde Sugözü;

Şanlıurfa ilinde, Merkez ilçe Gölpınar Mesire Yerleri'dir.

6.2.4.8. Biyolojik Öneme Sahip Alanlar⁸

Planlama Bölgesi'nde bulunan biyolojik açıdan önemli alanlar şunlardır.

Adıyaman ilinde, Araban Dağı'nın Adıyaman kesimi, Gölbaşı Gölleri (Gölbaşı, İnekli, Azaplı), Nemrut Dağı, Kubbe Dağı;

Şanlıurfa ilinde, Güney Fırat Vadisi ve Birecik Bozkırları, Karkamış Barajı, Bozova Bozkırları, Akçakale Bozkırları, Ceylanpınar ve Karacadağ;

Diyarbakır ilinde, Bismil Ovası, Devegeçidi Barajı, Güneydoğu Toros Eşiği, .

⁸ "Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları", Doğa Derneği, 2006

6.2.5. ÖZEL PLANLAMA ve PROJE ALANLARI

Planlama Bölgesi’nde özel planlaması yapılması önerilen alan, “Adıyaman-Merkez İlçe Palanlı Vadisi Özel Planlama Alanı”dır.

Bu alan, Adıyaman İl Merkezi kuzeyinde, Pirin Antik Kenti sit alanı, Palanlı Vadisi Bölge Parkı, Taşgedik köyünü kapsamaktadır. Bu özel planlama alanında, bölge parkı içinde rekreatif amaçlı tesisler ile Taşgedik köyünde eko-turizm gelişiminin desteklenmesi ve Değirmen Deresi çevresi için peyzaj projesi hazırlanması önerilmektedir.

Planlama Bölgesi’nde önerilen özel proje alanı ise “Şanlıurfa Merkez Özel Proje Alanı”dır. Şanlıurfa yerleşiminin batısında kalan ve planda gösterilen alanlar ile Şanlıurfa Valiliği ve Şanlıurfa Belediyesi tarafından “kentsel gelişme alanı” olarak talep edilen ve planda gösterilen alanları kapsamaktadır.

6.2.6. SOSYAL VE TEKNİK ALTYAPI ALANLARI

6.2.6.1. Büyük Kentsel Yeşil Alanlar / Bölge Parkları

Planlama Bölgesi'nde büyük kentsel yeşil alanlar baraj ve göletler ile turizm kapasitesi yüksek doğal ya da kültürel miras alanlarında ve zaman zaman doğa kirletici tesislere tampon oluşturacak yerlerde önerilmiştir. Planlama Bölgesi'nde bu planla önerilen büyük kentsel yeşil alanlar:

Adıyaman ilinde il merkezi, Palanlı Vadisi (Bölge Parkı) ile Hasancık beldeleri; Besni ilçesi Kızılın köyü ve Çakırhüyük beldesi batısı; Samsat ilçe merkezi; Çelikhan ilçesi Çat Barajı kıyıları ve güneyde Adıyaman yolu üzeri; Gölbaşı ilçe merkezi,

Şanlıurfa ilinde, Şanlıurfa il merkezi; Birecik ilçesi Ayran beldesi; Halfeti ilçe merkezi; Siverek ilçe merkezi,

Diyarbakır ilinde, Diyarbakır il merkezi; Eğil ilçe merkezi; Ergani ilçe merkezi ile Kralkızı Baraj Gölü kıyısı; Bismil ilçe merkezi; Çınar ilçe merkezi ile Karacadağ (Alatosun) beldesi ve Silvan ilçe merkezi ile Malabadi Köprüsü çevresinde yer almaktadır.

Bunlara ilaveten, imar planları yapımı sırasında kentsel yerleşme alanlarında ve çevresinde bu kullanımlar için yer ayrılacaktır.

6.2.6.2. Üniversite Alanları

Planlama Bölgesi'nde, her üç il merkezinde de üniversite kampüs alanları bulunmakta olup; çeşitli ilçe merkezlerinde de bunlara bağlı meslek yüksekokulları kurulmuştur. Planda gösterimi yapılan mevcut üniversite alanları:

Adıyaman ilinde İl Merkezi (Adıyaman Üniversitesi Kampüsü); Besni, Gölbaşı, Kahta ve Samsat ilçe merkezleri,

Şanlıurfa ilinde İl Merkezi (Harran Üniversitesi Kampüsü); Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir ilçe merkezleri,

Diyarbakır ilinde, İl Merkezi (Dicle Üniversitesi Kampüsü); Bismil, Çermik, Çüngüş, Ergani ve Silvan ilçe merkezlerinde bulunmaktadır.

Ayrıca, Harran ve Dicle üniversite kampüs alanları içinde teknoloji geliştirme bölgeleri bulunmaktadır. Adıyaman'da ise, alanı görece daha küçük olan Adıyaman üniversite kampüs alanı büyütülmüş olup, ayrıca bitişiğinde bir teknoloji geliştirme bölgesi önerilmiştir.

6.2.6.3. Temalı Park / Fuar Alanları, Kongre ve Sergi Merkezleri

Birbiriyle ilişkili olan bu kullanımlar, turizm faaliyetlerini ve buna bağlı diğer hizmetleri çeşitlendirip geliştirmek, bölgeye gelen turistlerin sayısını ve niteliğini iyileştirmek amacıyla önerilmiştir.

Planlama Bölgesi'nde önerilen temalı park alanları, Adıyaman merkez ilçe Hasancık Arboretumu ve Şanlıurfa'da Yaslıca beldesi Atatürk Baraj Gölü kıyısında yer almaktadır.

Büyük ölçekli fuvar ve panayır alanları ise, **Adıyaman** il merkezi; **Şanlıurfa** ili Birecik ilçe merkezi; Harran ilçesi doğusu Göktaş mevkiinde önerilmiştir.

Kongre ve sergi merkezleri, Planlama Bölgesi'nde, Şanlıurfa Üniversitesi batısında ve Diyarbakır Üniversite alanı içerisinde önerilmiştir.

6.2.6.4. Doğalgaz ve Petrol Boru Hatları

Botaş Genel Müdürlüğü'nden alınan doğalgaz boru hatları ve TPAO'dan alınan petrol boru hatları plana işlenmiştir.

6.2.6.5. Enerji İletim Hatları

Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'den (TEİAŞ) alınan 154 ve 380 KW.lik enerji nakil hatları planda gösterilmiştir.

6.2.6.6. Katı Atık Bertaraf ve Depolama Alanları

Planlama Bölgesi'nde yer alan proje halindeki katı atık bertaraf ve depolama alanları planda gösterilmiştir. Bunlar:

Adıyaman ilinde, Merkez İlçe,

Şanlıurfa ilinde, Merkez İlçe, Akçakale, Birecik(Ayran beldesi), Bozova, Harran, Suruç (Aligör), Hilvan,

6.2.6.7. Arıtma Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'nde planda gösterilen arıtma tesisleri şunlardır:

Adıyaman ilinde, Merkez İlçe, Kahta,

Şanlıurfa ilinde, Merkez İlçe, Merkez OSB; Akçakale, Ceylanpınar, Hilvan, Siverek, Bozova ve Yaslıca beldesi, Viranşehir,

Diyarbakır ilinde, Merkez İlçe, Kocaköy, Eğil, Bismil, Çermik, Ergani, Hani, Kulp, Silvan.

6.3. YERLEŞİM DIŞI ALANLAR

6.3.1. TARIM ALANLARI

Plan çalışmasında mülga T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından üretilen statip verileri baz alınmıştır. Tarım arazileri, 5403 Sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu” ve 3083 Sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu”na tabi alanlar olarak farklı plan hükümler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Tarım Reformu Uygulama Alanları içinde sulama, toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri yapılan bölgeler, planlamada dikkate alınan en önemli verilerdendir.

6.3.1.1. Ceylanpınar TİGEM Arazisi

Büyük kısmı Ceylanpınar ilçe sınırlarında kalan, yaklaşık 180.000 hektarlık alana sahip olan, Türkiye'nin en büyük tarım işletmesidir. Arazi varlığının yaklaşık yarısı tarla, üçte biri ise mera alanlarından oluşmaktadır. Ceylanpınar Tarım İşletmesi tarımsal ar-ge çalışmalarının da yapıldığı bir “tarım laboratuvarı” niteliğindedir. Bu çerçevede, alanın tarımsal niteliği korunacaktır.

6.3.1.2. Tarıma Kazandırılacak Alanlar

Şanlıurfa ilinde, Ceylanpınar, Akçakale, Suruç ve Birecik ilçeleri ile bu ilçelere bağlı 31 köyde olmak üzere, 71742 dekar mayınlı arazi bulunmaktadır. Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisli bu alanların, uzun vadede temizlenerek, tarım arazisi olarak kullanılması desteklenmektedir.⁹

6.3.2. ORMAN ALANLARI

Bu alanlar, devlet ormanları, hükmi şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait ormanlar, özel ormanlar ve muhafaza ormanları olup 6831 Sayılı “Orman Kanunu” hükümlerine tabi alanlardır.

Planlama Bölgesi'ndeki orman alanları, mülga T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan alınan mescere haritalarına göre plana işlenmiştir. Alt ölçekli plan çalışmaları sırasında, sınırlar konusunda tereddüt oluşması durumunda, orman kadastro sınırları esas alınacak olup ilgili kurum görüşünün alınması şarttır.

⁹ Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, <http://www.tarim.gov.tr/Files/BirimFaliyetleri/TRGMSubat2011.pdf>

6.3.3. AĞAÇLANDIRILACAK ALANLAR

Planlama Bölgesi'nde orman varlığının arttırılması, erozyonun önlenmesi ve çevrenin korunması amacıyla, ağaçlandırılacak alanlar önerilmiştir.

6.3.4. DOĞAL VE EKOLOJİK YAPISI KORUNACAK ALANLAR

Bu alanlar, kayalık-taşlık, kumul, sazlık-bataklık ve benzeri doğal, ekolojik, topografik, jeolojik, yerel bitki örtüsü ve silüet gibi özelliklere ya da tarımsal değerlere sahip alanlardır. Bu alanlarda, kırsal yerleşmeler kapsamında kalan alanlar hariç, bugünkü arazi kullanımının devam ettirilmesi esastır. Bu alanlarda, zorunlu olan teknik altyapı hizmetleri uygulamaları dışında, doğal bitki örtüsü, topografya ve silüet etkisini bozacak ya da çevre tahribatına sebep olacak hiçbir uygulama yapılamayacağı; bu alanların yapılaşmaya açılmayacağı yönünde plan hükmü getirilmiştir.

6.3.5. ÇAYIR ve MERA ALANLARI

Planlama Alanı'nda yaklaşık 600.000 hektar yer kaplayan çayır ve mera alanlarının, GAP'ın kararlarına da koşut olarak, bazı bölgelerde tarım alanına dönüştürülmesi ya da ağaçlandırılacak alan olarak geliştirilmesi önerilmiştir. Meraların ise hayvancılığın desteklenmesi amacıyla ıslah edilerek, bu alanlarda yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

6.3.6. SU TOPLAMA HAVZALARI VE KORUMA KUŞAKLARI

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi, Fırat ve Dicle Havzaları içinde kalmaktadır. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı sınırları içinde, mevcut ve plan döneminde tamamlanması öngörülen proje halindeki baraj ve göletlerin başlıcaları şunlardır:

Adıyaman ilinde, Atatürk Barajı, Çamgazi Barajı, Koçali Barajı, Çat Barajı, Besni Barajı, Sırımtaş Barajı, Hasancık ve İncesu Göletleri

Şanlıurfa ilinde, Birecik ve Karkamış Barajları, Gölebakan Barajı, Hacıhıdır Barajı, Özenpınar Barajı, Gülizar Göleti, Nohutlu Göleti, Koyunlu Göleti

Diyarbakır ilinde, Dicle Barajı, Dibni Barajı, Kralkızı Barajı, Karakaya Barajı, Silvan Barajı, İlisu Barajı, Ambar Barajı, Pamukçay Barajı, Oyuklu Barajı, Lice-Hani Barajı, Gözegöl Göleti, Halılan Göleti, Künreş Göleti, Kabaklı Göleti, Ortaviran Göleti, Beşpınar Göleti.

Planlama Bölgesi'ndeki mevcut sulama alanları ve sulama projeleri planda gösterilmiştir.

7. PLANIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİ DENETLEMeye YÖNELİK ÖRGÜTSEL KARARLAR

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın doğru bir şekilde uygulanarak, yapılan plandan beklenen faydanın sağlanması için uygulamanın denetlenmesine yönelik örgütsel yapının oluşturulması kaçınılmaz bir önem arz etmektedir. Katılımcı planlama prensibine uygun olarak, Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır'deki tüm sosyal paydaşların kendi illeri bazında kurulacak bu denetleme mekanizmasında yer alması önerilmektedir. Bu doğrultuda, plan uygulamasını denetleme mekanizmasında üç temel birim yer alacaktır; Merkezi Yönetim; Yerel Yönetimler ve Sivil İnisiyatif. Böylece, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ifade edildiği gibi, "çevresel izleme, denetim ve raporlama sisteminin altyapısının geliştirilerek uygulamaların etkinleştirilmesi, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının bütüncül bir sistemle sağlanması" gereği yerine getirilebilecektir.

7.1. Merkezi Yönetim

Üst ölçekli planlama faaliyetlerinin Merkezi Hükümet denetiminde ve onay yetkisinde olduğu bilinmektedir. Mekansal gelişme deseninin alt ölçeklere aktarılması için, iller bazında, Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır Valilikleri bünyesinde, yetkili müdürlükler; İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü ile İl Özel İdaresi'ndeki teknik elemanlardan oluşan ve **mutlaka şehir planları içermesi gereken özel bir ekip kurulmalı ve görevlendirilmelidir.**

7.2. Yerel Yönetimler

Alt ölçekli planların üretimi ve onaylanması yerel yönetimlerin sorumluluğu altındadır. Belediyelerin planla ilgili birimlerinin **teknik eleman eksiklikleri giderilmelidir.** Küçük belde belediyelerinde bu eksikliğin giderilmesi için **ilçeler bazında ortak planlama birimleri oluşturulabilir.**

Yerel yönetimler bazında önerilen oluşum ise **yerel yönetim birliklerinin kurulması** ve bunların özellikle planlama ile katı atık depolaması, pis su artıma ve benzeri gibi altyapı ile ilgili konularda ortak çözümler üretmeleridir. Bu tür oluşumlar, İl Valilikleri ve İl Özel İdareleri'nin de katılımı ile planlama **düzeyleri arasındaki bilgi ve karar akışı, ortak hareket ve eşgüdüm açısından son derece gereklidir.** Böyle bir birlik gerekirse havza **ölçeğinde "Yönetim Planları"** hazırlayabilir.

7.3. Sivil İnisiyatif

Katılımcı bir sivil inisiyatifin, bir planlama mutabakatı ile sağlanması yaşamsal bir zorunluluktur. Bu nedenle, meslek odaları, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Gündem 21 Organizasyonları ile çeşitli dernekler ve yerel halk **plan uygulaması ve denetlemede anahtar kabul edilmektedir.**

7.4. Planın İzlenmesi, Denetimi, Güncel ve Geçerli Tutulması

Planlamanın başarısı için vazgeçilmez bir ön koşul; izleme, denetleme ve yönlendirmedir. Türkiye plan pratiğinde pek olmayan bu sürecin **Planlama Bölgesi'ndeki Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır İlleri'nde, iller bazında tesis edilmesi ve yukarıda sıralanan aktörlerin her birisinin aynı zamanda gözlemcilik yapması önemle önerilmektedir.**

8. GENEL DEĞERLENDİRME ve ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın, çevre üzerinde yaratabileceği etkileri “Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD)” felsefesi kapsamında değerlendirilebilir. “Stratejik Çevresel Değerlendirme, belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği bir süreçtir. Bu süreç, kendi başına bir karar verme süreci değildir; karar verme süreci ile birlikte gelişen ve onu destekleyen bir süreçtir. Yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini de içine alacak şekilde analizi ve değerlendirilmesidir”.¹⁰

Mekansal ve ekonomik gelişmenin, çevrenin sürdürülebilirliği ile birlikte düşünüldüğü bir planlama yaklaşımı izlemiş olan Adıyaman-Şanlıurfa-Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, farklı disiplinleri bir araya getiren bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ekipte şehir plancıları, jeolog, peyzaj mimarı, çevre mühendisi, mimar, ziraat mühendisi ve biyolog-ekoloji uzmanı yer almıştır.

1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı, bu raporun “Genel Yaklaşım”, “Planlama Kararlarını Yönlendiren Veriler” ve “Özel Kanunlara Tabi Alanlar” bölümlerinde belirtildiği gibi, orman alanları, tarım arazileri, mera arazilerinin, sulama alanları, uygulama ve arazi toplulaştırma alanları, milli parklar, yaban hayatı geliştirme sahaları; su havzaları, su kaynakları, barajlar ve koruma kuşaklarının, sit alanlarının ilgili mevzuatlar kapsamında korunmasına yönelik bir ilke ile hazırlanmıştır. Bu yaklaşım, planla yapılaşmaya açılan alanların çevreye olası olumsuz etkilerinin minimumda tutulması yönünde etkin bir önlem olacaktır. Mekansal planlama kararlarında, gayri sıhhi müessese niteliği taşıyan kullanımların hassas bölgelerde ve bu bölgeleri direkt olarak etkileyecek alanlarda yer almamasına dikkat edilmiştir.

Bu planın çevresel etkiler konusunda en hassas olduğu nokta, plan kararları ile planın hedef yılı olan 2040 yılında bölgeye gelecek nüfus ve bu nüfusa bağlı olarak oluşabilecek çevresel sorunlardır.

Planlama Bölgesi'nde, evsel nitelikli katı atıkların yanı sıra tıbbi ve tehlikeli katı atıkların bertaraf edilmesi de çevre sorunlarını önleme yolunda önem taşımaktadır. İnsan sağlığı açısından tehlike arz eden tıbbi atıkların ve tehlikeli katı atıkların depolama ve bertaraf işlemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak yapılması gerekmektedir.

¹⁰ http://www.cevreorman.gov.tr/co_06.htm

Planlama Bölgesi'nde tüm katı atıklar için; “kentsel katı atık yönetiminde etkinlik ve güvenliğin sağlanması amacıyla, insan ve çevre sağlığı üzerinde en az etkili olabilecek katı atıkların azaltımı, kaynağında azaltım, geri kazanım, tekrar kullanım, kompostlama, enerji kazanımı için yakma ve depolama gibi” *entegre katı atık yönetimi* olarak tanımlanan bir sistemin kurulması önerilmektedir.¹¹

Atık suların deşarjı ve arıtma, gelişen nüfusla çevre problemi yaratacak bir başka unsurdur. Her üç il de, Fırat ve Dicle Havzaları'nda bulunmalarına bağlı olarak bu konuda hassas bölgelerdir. Tarımsal verimliliğin ana kaynağı olan Fırat ve Dicle Nehirleri konut ve sanayi gelişimleri nedeni ile tehdit altındadır. Özellikle içme suyu amaçlı Atatürk ve Dicle Baraj Gölleri çevresindeki yerleşimlerin atıkları çevresel sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, bu bölgelerde arıtma tesislerinin yapılması ve tam kapasite ile çalıştırılması son derece önemlidir. Plan döneminde oluşması öngörülen sanayi tesisleri ve gelecek nüfus da düşünüldüğünde arıtma tesislerinin öncelikle yapılması kaçınılmaz olmaktadır. Bu konudaki çözümlerin tek tek beldeler bazında değil, birlikler düzeyinde yapılması gerekmektedir.

Bölgedeki mevcut sanayi tesislerinin çevreyi kirletici faaliyetlere karşı önlem alması ve bu konuda denetime tabii tutulmaları gerekmektedir. Yeni yapılacak tüm sanayi tesislerinde çevre sorunlarını önleyici tedbirlerin alınması yönünde kontrollerin inşaat aşamasında yapılması büyük önem arz etmektedir.

Plan döneminde, tarım sektörünün desteklenmesi, toprak ve su kirliliği üzerinde baskı oluşturacaktır. Bu durum, plan döneminde, tarımsal faaliyetlerin çevresel etkilerinin denetimini zorunlu kılacaktır. Tarımda kimyasal madde kullanımının, toprak ve bundan kaynaklı yer altı suyu kirliliği dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.

Planlama Bölgesi'nde çok geniş alanlarda sulama projeleri bulunmaktadır. Bu projelerin tarım sektörüne, çevreye, ülke ekonomisine ve dolayısıyla insan yaşamına çok sayıda olumlu etkisi bulunmakla birlikte, gerekli önlemler alınmadığı takdirde uzun vadede bazı potansiyel olumsuz etkileri ortaya çıkabilecektir. Bu olumsuz etkilerin ortaya çıkmaması veya en aza indirilmesi için koşullar uygun olduğu ölçüde modern sulama yöntemleri ile sulamaya geçilmeli, gerekli drenaj ve tarla içi geliştirme projeleri, sulama ile birlikte uygulamaya konularak sulama projelerinin bir bütün olarak periyodik işletme ve bakımı yapılmalı, aynı şekilde tarımda modern teknikler uygulanarak üretim gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, sulama projeleri ile birlikte yoğun olarak kullanımına başlanan suni gübre ve kimyasal ilaç uygulamalarının kontrollü olarak yapılması ve sulamada aşırı su kullanımının engellenmesi için ilgili kurum ya da kuruluşlar tarafından çiftçi eğitim programları uygulanmalıdır.¹²

¹¹ Doç. Dr. Balabıyık, H. “Kentsel Katı Atıklar ve Yönetimi”, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=215>.

¹² D.S.İ Genel Müdürlüğü, 21.Bölge Müdürlüğü.

Böylece, sulama, gerçek amacına paralel olarak, tarımsal üretimi ve kırsal refahı arttırmayı amaçlayan ve insani boyutu ön planda tutan bir faaliyet niteliğiyle, kurak ve yarı-kurak bölgelerde tarımsal üretimi artırma ve güvence altına almada temel ve vazgeçilmez bir faktör olmaya devam ederken; doğal kaynaklar ile biyolojik-ekolojik açıdan önemli alanların sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmayacaktır.¹³ Uygulama aşamasında bu konu dikkate alınmalıdır.

---

¹³ Büyükcanbaz, H.; Korukçu, İ. “Sulama Projelerinin Çevresel Etki Değerlendirmesi”; <http://www20.uludag.edu.tr/~tys/SULAMA%20.pdf>